

Головний редактор:

Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:

О.Александрова; Л.Бейліс (*заст. головного редактора*); В.Бабиш, канд. іст. наук; С.Басенко; В.Борисенко, д-р іст. наук; Ю.Ворона (*секретар*);

В.Ільганаєва, д-р іст. наук; В.Загуменна, канд. пед. наук; Т.Ківшар, д-р іст. наук; С.Кулешов, д-р іст. наук; Н.Кушнаренко, д-р пед. наук; Т.Левченко, д-р пед. наук; О.Олексюк, д-р пед. наук;

В.Пашкова, канд. пед. наук; Л.Петрова, канд. пед. наук; З.Савіна; В.Скнар, канд. пед. наук; М.Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; В.Халецький; І.Цуріна,

А.Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації
Комп'ютерний набір:

Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори:

Світлана Басенко, Наталія Маслоva

Художник Роман Чудновський

Верстка Олексія Остистого

Журнал заснований

Національною парламентською бібліотекою України

Реєстраційний № KB 3254

Поштові відправлення на видання обов'язкові.

За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе.

Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.

Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1

Тел.: (044) 228-84-21

Факс: (044) 228-85-12

E-mail: planeta@nplu.kiev.ua

© Національна парламентська бібліотека України, 2005

Підписано до друку 26.08.2005.

Формат 60x84/8. Папір офсет.

Друк офсетний. Обл.-друк. арк.18,5

Наклад 1900 прим. Зам. 90.

Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України спільно з тов. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 4 **Вилегжаніна Т.** Бібліотечна послуга в сучасному суспільстві: визначення пріоритетів для гарантованого державного фінансування
- 6 **Указ Президента України** (про нагородження)
- 7 **Бейліс Л.** Людина щедрої душі
- 9 **Богза Н.** Обласна бібліотека і міжнародні організації: співпраця заради користувачів
- 10 **Ярошук В.** Бібліотечне обслуговування людей з особливими потребами
- 12 **Цуріна І.** Аналіз діяльності бібліотек України через призму державної статистики
- 15 **Голуб І.** Краєзнавча робота Дніпропетровської ОУНБ: витоки, напрями діяльності, пріоритети та перспективи розвитку
- 19 **Тимошенко І.** Читачезнавчі дослідження у Харківській громадській бібліотеці (Перша чверть ХХ ст.)
- 23 **Заморіна Т.** Бібліографічна Чернігівщина (Огляд видань за 1999-2003 рр.)
- 25 **Кусая Н.** Бібліотека та інтелектуальне дозвілля молоді
- 26 **Любіть всім серцем Україну!**
- 27 **Слободяник М.** Новий погляд на історію національної книжкової скарбниці України. (Рецензія)
- 28 **Кушнаренко Н.** Важливий внесок у розвиток українського бібліотекознавства. (Рецензія)
- 30 **Кириченко Г.** "Крим-2005"
- 33 **Галамага Т.** Програма захисту і підтримки читання підлітків
- 35 **Радченко І.** Робота бібліотеки с. Нижні Петрівці-Аршиця з обслуговування національних меншин
- 35 **Федкевич Н.** Редакції журналів – наші великі друзі!
- 36 **Сорухан В.** Об'єднані спільними інтересами
- 37 **Канівець Н.** Фандрейзинг у бібліотеках для дітей м. Севастополя
- 38 **Литвиненко Л.** Благодійна акція фонду "Сейбр-Світло"
- 39 **Александрова О.** "Пластика Петра Капшученка"
- 39 **Лой В.** Новий бібліографічний покажчик про українське козацтво
- 40 **Онищенко О.** Професор Віктор Вергунов
- 41 **Гереліс В.** Ювілей бібліотеки
- 42 **Покликання – бібліотека** (Про Н. Коротун)

Інформаційний бюлетень

Зробимо бібліотеку символом демократії. Стратегія діяльності Української бібліотечної асоціації до 2010 року (Проект)

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

БІБЛІОТЕЧНА ПОСЛУГА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ДЛЯ ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ

КОЛОНКА
ГОЛОВНОГО
РЕДАКТОРА

ОДИН із принципів розвитку демократичного суспільства – це доступ усіх громадян до інформації й культурних цінностей. В Україні він гарантований Конституцією нашої держави.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» закріплено фундаментальні основи цієї гарантії – **загальнодоступність**, що передбачає право на бібліотечне обслуговування незалежно від національності, статі, віку, освіти, соціального статусу, політичних і релігійних переконань, і **безкоштовне** здійснення основних видів бібліотечної діяльності. Інакше кажучи, держава на законодавчому рівні гарантує рівні права всім споживачам інформації, оплачуючи з державного бюджету частину традиційних бібліотечних послуг.

У «Концепції державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки», затвердженій 3 березня 2005 року Законом України (№ 2460-IV), визначено проблемні питання, які необхідно розв'язати для подолання системних негативних явищ у сфері культури. Серед них – «залишковий принцип» у ставленні до культури в суспільстві та державній політиці; відсутність певних державних соціальних стандартів надання гарантованих державою послуг населенню у сфері культури.

Серед пріоритетних завдань – розробка і впровадження (до 1 липня 2006 року) державних соціальних стандартів надання гарантованих державою послуг населенню у сфері культури (перелік та обсяг послуг, порядок їхнього надання, показники виконання і якості послуг), а також створення методики, що визначає розмір фінансового забезпечення цих стандартів з розрахунку на душу населення. При цьому необхідно брати до уваги соціально-економічний розвиток як України в цілому, так і її окремих регіонів. Дуже важливо зрозуміти, які будуть обсяги перерозподілу фінансів на користь малозабезпечених регіонів і як при цьому враховувати інтереси кожного регіону, його жителів і бібліотек. Це особливо актуально у зв'язку з майбутньою адміністративною реформою.

Крім того, необхідно забезпечити правове регулювання діяльності бюджетних організацій у сфері культури, зокрема бібліотек, переглянути існуючі нормативні акти з урахуванням сучасних реалій, зокрема, Закон України «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії»

(ст. 13), прийнятий у 2000 році, «Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів», затверджений наказом Мінпраці і соціальної політики 17 червня 2002 року за № 293, і т. ін. В останньому документі перелік безкоштовних послуг для користувачів бібліотек включає:

- надання повної інформації про склад бібліотечних фондів із використанням системи каталогів й інших форм бібліотечного інформування;
- надання консультативної допомоги в пошуку та виборі інформації;
- надання в тимчасове користування документів із бібліотечних фондів.

Соціальні стандарти в бібліотечній сфері повинні бути складовими системи соціальних стандартів, норм і механізмів формування бюджетів (державних, регіональних, місцевих).

Для визначення соціально значущих бібліотечних послуг, надання яких можливе лише за фінансової підтримки держави, необхідно здійснити глибокий аналіз інтенсивності фактичного споживання окремих видів послуг і форм бібліотечного обслуговування в мінливій економічній ситуації в країні. Як некомерційні організації бібліотеки орієнтовані на соціальні цілі та результати – надання бібліотечних послуг для задоволення і розвитку документно-інформаційних і комунікативних потреб членів суспільства.

Хоча єдиного підходу до трактування терміна «бібліотечна послуга» у бібліотекознавстві немає, ми можемо звернутися до Міждержавного стандарту 7.0-99 «Інформаційно-бібліотечна діяльність, бібліографія» (п. п. 3.2.2.14), який дає комплексне визначення даного поняття. Це – **«конкретний результат обслуговування, що задовольняє певну потребу користувача бібліотеки (видача й абонування документів, надання інформації про нові надходження, довідки, виставки, консультації і т. ін.)»**.

Тобто, існують різноманітні послуги, котрі залежно від виду потреб окремих громадян і суспільства в цілому, а також результатів бібліотечної діяльності можна визначити як документні, комунікативні та як компоненти бібліотечного сервісу.

Т. Вилегжаніна

Документні послуги

Ці послуги пов'язані з придбанням, організацією, зберіганням документних ресурсів, а також видачею первинних і вторинних документів. Вони характеризують бібліотеку як інформаційну установу. Повнота, обсяг, оперативність документних послуг вимірюються кількісними характеристиками. Основним параметром якісної характеристики послуги, її соціальної корисності служить час, витрачений користувачем на відвідування бібліотеки – фактичне або віртуальне. Суспільство побічно бере участь у виробництві й наданні даних послуг через систему відрахування податків.

Комунікативні послуги

Ці послуги характеризують бібліотеку як соціальну установу, де взаємодія бібліотечного фахівця і користувача здійснюється за допомогою надання бездокументних послуг: бесіда, дискусія, консультація. Споживча вартість комунікативної послуги визначається не тільки якістю і кількістю залучених до неї ресурсів, але й особистими професійними якостями бібліотечних фахівців.

Послуги бібліотечного сервісу

Такі послуги спрямовані на створення оптимальних форм і умов обслуговування. Вони існують у таких видах бібліотечної діяльності, як абонемент, у т. ч. міжбібліотечний, відкритий доступ до фондів у читальних залах, електронна доставка документів, електронна пошта тощо.

У повсякденній діяльності перераховані види послуг існують не самі по собі, а в сукупності. Основна проблема полягає в тому, що з усього комплексу бібліотечних послуг необхідно виділити ті, які є соціально значущими й мають фінансово підтримуватися державою. Для цього і необхідно розробити відповідні соціальні стандарти.

Мета соціальних стандартів – забезпечення конституційних прав громадян на бібліотечне обслуговування та гарантії його бюджетного фінансування. Соціальний стандарт повинен бути представлений як вартість бібліотечного обслуговування одного жителя. Він дозволить розподіляти фінансові потоки, виходячи не від кількості установ, а від чисельності населення, для якого необхідно організувати бібліотечне обслуговування.

Отже, фінансування має залежати не від мережі бібліотек, а здійснюватися за принципом – де їх більше, туди й більше грошей. Воно повинно спрямовуватися на задоволення реальної потреби в бібліотечних послугах платників податків, на чий кошти й утримуються бібліотеки. Тому бібліотечна мережа мусить бути гнучкою, розширювати сферу обслуговування, у тому числі й нестационарними формами, доводячи бібліотечну послугу до кожного жителя.

Необхідно відзначити, що соціальний стандарт, у розрахунку на одного жителя, стосується **тільки діяльності публічних бібліотек**, пріоритетним завданням яких є надання послуг усій громаді регіону.

Як же визначити вартість бібліотечного обслуговування кожного жителя? Це можливо здійснити тільки з врахуванням існуючого практичного досвіду, тобто емпіричним методом. Підрахунок можна було б зробити простим діленням обсягів поточного фінансування на кількість жителів даної території.

Але тут виникає низка проблем.

1. Фінансування далеко не завжди й не скрізь здійснюється відповідно до реальних потреб, має місце й суб'єктивний фактор.

2. Український рівень фінансування в останні роки, подорожчання літератури та періодики, трансформація системи комплектування бібліотек – перехід на тендерну основу, поширення інформації на непаперових носіях, вартість яких є досить високою, і вони потребують спеціальних умов зберігання, комп'ютерного устаткування.

3. Необхідність оплати каналів зв'язку – Інтернету.

4. Значна різниця у вартості бібліотечного обслуговування в різних регіонах України.

5. Існує і проблема «великого міста». Припустимо, що на кожного його жителя треба виділити певну суму. Як розподілити її між бібліотеками? У місті не можна провести чіткі межі обслуговування бібліотеками. Послугами певної книгозбірні користуються не тільки ті, хто живе поблизу, але й ті, хто поруч працює або спеціально приїжджає в конкретну бібліотеку. У цьому випадку розрахунок фінансування на одного жителя не підходить.

6. Є також проблема великих бібліотек, насамперед національних і державних. Надання послуги – не єдина пріоритетна функція цих установ. Їхніми особливими функціями, зокрема, є: одержання обов'язкового примірника документів, їхній облік, каталогізація й зберігання, забезпечення збереження та популяризації національної спадщини, участь у розробці й реалізації державної політики в інформаційній галузі, у міжнародних програмах та проектах і т. ін.

Все це засвідчує необхідність диференційованого підходу до визначення соціальних стандартів, введення коефіцієнтів по регіонах.

Стратегічним пріоритетом зовнішньої політики нашої країни є курс на євроінтеграцію. Це складний процес, що вимагає прийняття в Україні соціальних стандартів, відповідних європейським. Тому розробляти державні соціальні стандарти необхідно з урахуванням практики зарубіжних бібліотек.

Звернемося до досвіду Росії, який показує, що не можна обмежуватися регулюванням бібліотечних процесів тільки на загальнодержавному рівні. Нормативи і стандарти бібліотечного обслуговування населення розробляються й на адміністративно-територіальному рівні. Пріоритети розставлено таким чином, щоби фінансування з місцевого бюджету, насамперед, одержували бібліотеки, які працюють на реалізацію регіональних програм щодо створення й підтримки освітнього та інформаційного простору регіонів.

Наприклад, законодавчі збори Вологодської області затверджують мінімальні соціальні нормативи розміщення бібліотек, розмірів документного фонду, забезпеченості бібліотек приміщеннями для обслуговування населення.

Аналогічно цей процес здійснюється і в Республіці Татарстан, де соціальні стандарти використовуються як нормативна база для розрахунку бюджетної потреби територій, а також для оцінки фактичного використання бюджетів. Дуже важливо, що на базі соціальних стандартів у результаті моніторингу цін періодично розраховуються та коригуються норми фінансових витрат. Для розрахунку бюджетної потреби територій використовуються характеристики установ культури (бібліотек різних типів і форм власності). Соціальні стандарти на утримання бібліотек у цій республіці складаються з показників, кожний з яких обчислений за окремою методикою (заробітна плата персоналу, норматив щорічних надходжень обов'язкового набору документів для комплектування фондів, норми витрат на комунальні послуги, відрядні та службові роз'їзди, поточний і капітальний ремонт будівель, придбання устаткування й інвентарю і т. ін.).

Результатом зусиль професійного співтовариства Росії є розробка і прийняття «Модельного стандарту діяльності публічної бібліотеки» (2001), автори якого співвіднесли свої рекомендації й урахували основні підходи, представлені в «Керівництві ІФЛА/ЮНЕСКО з розвитку служби публічних бібліотек» (2001).

Стандарти ІФЛА не є обов'язковими для застосування, а мають рекомендаційний характер. На їхній основі розробляються національні стандарти публічних бібліотек, що враховують особливості та досвід окремих країн.

Нормативи діяльності бібліотек, наведені у вищезгаданому Керівництві, зокрема, включають:

- нормативи для книжкових фондів (з розрахунку 1,5-2,5 книги на душу населення), поповнення фонду з розрахунку на душу населення залежно від кількості жителів у населеному пункті;

- стандарти для електронного інформаційного устаткування, подані на прикладі Канади, Австралії, Великої Британії. Що стосується останньої, то там рекомендується розташовувати не менш, ніж 0,7 автоматизованого робочого місця на 1 000 жителів, у тому числі для онлайн-роботи з каталогами громадського користування;

- норми на чисельність персоналу, за винятком допоміжного, – одна повна ставка на 2 500 осіб і т. ін.

Дане Керівництво може служити орієнтиром при підготовці соціальних стандартів для бібліотек України на основі єдиної правової бази і загальних методичних традицій.

Запрошую шановних читачів до обговорення проблеми визначення тих бібліотечних послуг, які є соціально значущими і повинні гарантовано фінансуватися державою.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про відзначення державними нагородами України працівників Міжнародного інституту менеджменту (МІМ-Київ) (Витяг)

За вагомий особистий внесок у розвиток національної економічної освіти, плідну педагогічну діяльність, високий професіоналізм **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

Нагородити медаллю „За працю і звитягу”

КОШЕМИР Любов Іванівну – завідувача бібліотеки

Президент України
В. ЮЩЕНКО

*м. Київ,
19 травня 2005 року
№ 825/2005
Уряд. кур'єр. – 2005.– 25 трав.*

10

вересня 2005 р. прозвучали щирі і теплі слова багатьох колег, друзів і соратників з нагоди 70-річчя генерального директора Національної парламентської бібліотеки України Анатолія Петровича Корнієнка. Тільки, на жаль, Анатолій Петрович почути їх уже не зміг. Добігає другий рік, як ми залишилися без нього.

Скромний і доступний для спілкування, обережний та неквапливий у рішеннях, тактовний і доброзичливий, він умів зберігати дистанцію, ніколи не відкривався до кінця і певна таємниця його особистості, неповторності його „Я” збереглася по сьогодні.

Хочеться досягти якомога більшої повноти і точності у своїх оцінках чи спогадах про цю непересічну людину, адже життя Анатолія Петровича – вже здобуток історії культурного будівництва в Україні, а пам'ять про нього зігриває серця багатьох людей, які його знали і любили.

Народившись у простій селянській родині, постійно піклуючись про матір, яка його пережила, братів, племінників, власних дітей, він через все життя проніс особливий дар сумлінного ставлення до праці, створення атмосфери взаємодопомоги і товарищескості. Спалахи агресії, якщо й виникали, то біля нього швидко вщухали, а взаємні претензії колег неодмінно переростали у гармонійний і конструктивний діалог.

Засвідчує директор Національної бібліотеки України для дітей А. Кобзаренко, заслужений працівник культури України, кавалер ордена княгині Ольги:

– Анатолій Петрович Корнієнко завжди був будівничим, людиною-творцем, який умів згуртувати людей і не тільки адміністративно спрямувати колегу, а й по-дружньому, щиро і на високому професійному рівні допомогти йому. Анатолію Петровичу притаманне суто наукове і професійне мислення. На посаді заступника директора з наукової роботи Республіканської бібліотеки для дітей саме він, відразу після її створення, „поставив на ноги” і організаційну, і наукову, й методичну роботу.

А ще він був чудовим сім'янином, чоловіком, батьком і дідусем. Своім дітям приділяв значну увагу. Дуже піклувався про їхній інтелектуальний розвиток, спеціально добирив розвиваючі книжки, багато читав дітям і спілкувався з ними. Він був надійний, умів бути опорою для тих, кого любив і поважав. Ми, колеги, в його особі втрапили справжнього товариша.

Практично все своє свідоме життя А. Корнієнко присвятив розвитку бібліотечної справи в Україні. Його

трудоий шлях – це завідування

сільським клубом і бібліотекою, робота в ДРБ України ім. КПРС (нині – Національна парламентська бібліотека України), в Міністерстві культури України, потім – ДРБ України для дітей. До високої професійної підготовки поступово додавалися практичні знання, життєвий досвід, зрештою – мудрість. Відповідно, відбувалося і службове просування. У 1975 році молодому, перспективному спеціалісту доручають створити та очолити Державну бібліотеку України для юнацтва і сформувати в Україні систему диференційованого обслуговування цієї категорії населення. Справа була нова, незвідана і, відверто кажучи, для багатьох бібліотекарів незрозуміла. Анатолій Петрович тоді сформував енергійний колектив творчих, по-хорошому амбітних людей, які почали опанувати нові для себе форми,

методи роботи і спрямовувати на нові рейки діяльності фахівців обласних бібліотек для юнацтва, мережа яких почала створюватись. У 1982 році мене було прийнято до цього колективу. Я мав тоді певний досвід педагогічної роботи, але бібліотечну справу довелося опанувати з нуля. Досі не можу забути, як на другий-третій день директор, співчутливо дивлячись мені у вічі, запитував мене, рядового бібліотекаря, як я звикаю до нової роботи, чи виходить у мене те, що мені доручено. Порівнюючи атмосферу колективу з тими, де працював раніше, я відчував значно більшу його душевність, згуртованість. Працюючи у цій бібліотеці, де Анатолій Петрович був не тільки офіційним керівником, а й арбітром, наставником, справді можна було багато чого навчитися.

Згадує в минулому заступник директора ДРБ України для юнацтва, заступник директора, нині головний бібліотекар НІБ України О. Александрова:

– Ще у період директорства в ДБЮ України Анатолій Петрович повністю сформувався як талановитий і далекоглядний управлінець. Його улюбленими словами були: „осмислити” і „не нашкодити”. Він ніколи не діяв згаряча або під впливом якихось емоційних дискусій. Міг відкласти рішення, але коли таки приймав його, воно завжди було виваженим, обґрунтованим і зрозумілим для людей. Анатолію Петровичу було важливо, щоби підлеглі розуміли необхідність тієї чи іншої дії і морально поділяли відповідальність адміністрації, відчували себе повноцінними діючими особами, а не байдужими виконавцями.

Тоді, на початку 80-х, мені не довго довелося працювати з Анатолієм Петровичем. Уже 1983 року відбулося головне призначення у його житті: він очолив нині Національну парламентську бібліотеку України.

Згадує директора Державної історичної бібліотеки України, у минулому директор ДБЮ України, начальник відділу бібліотек і інформаційних мереж Міністерства культури України, заслужений працівник культури України В. Навроцька:

– *Життєвим кредо Анатолія Петровича було віддане служіння справі, яку він обрав у юності. А. Корнієнко був відомий і в Україні, і поза її межами як організатор, мудрий керівник, глибокий знавець бібліотечної справи. Його відрізняли природна мудрість та врівноваженість. Не пам'ятаю жодного випадку, щоби він підвищив голос, бодай хтось і дав привід для цього. Мистецтву керівництва він навчав і своїх колег, володіючи вмінням слухати й чути людей, буми широко зацікавленим у вирішенні їхніх проблем.*

Анатолій Петрович усвідомлював неминучість серйозних змін у характері та змісті бібліотечної роботи в умовах ринкових відносин, і тому на його робочому столі завжди були нові книги, збірники й журнали з бібліотекознавства. В період радикальних реформ, у важких умовах обмеженого фінансування йому вдавалося забезпечувати розвиток НПБ України на основі впровадження нових інформаційних технологій.

Наша нова робоча зустріч із Анатолієм Петровичем відбулася у 1998 році, коли він, генеральний директор НПБ України, уже заслужений працівник культури України, авторитетний діяч на бібліотечній ниві, прийняв на себе обов'язки ще й головного редактора журналу „Бібліотечна планета”. Я став відповідальним за змістове наповнення цього часопису. Якою широю і, сказати б, по-дитячому безпосередньою була його радість, коли перший номер вийшов у світ! Часи були тоді нелегкі, бібліотека фінансувалася погано, і годі було розраховувати на якісь премії. Але Анатолій Петрович, як мало хто з керівників, вмів вчасно сказати своїм підлеглим просте людське „спасибі”, і ця вдячність завжди була важливим моральним заохоченням, бо підвищувала самооцінку людини, надихала її на професійне зростання. Мені завжди хотілося вчитися у нього здатності спілкуватися із людьми, його вмінню гасити непотрібні емоційні хвилі, обертати будь-яку конфліктну ситуацію на конструктивне обговорення. Запам'яталися його слова: «Директору доводиться вислуховувати багато чого поганого про окремих співробітників від їхніх же колег, але все це він повинен „закрити” в собі»...

Згадує доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри ДАККіМ М. Слободяник:

– *Коли мене, доти науковця і педагога, призначили на відповідальну посаду директора бібліотеки всеукраїнського значення, я не один раз приходив до нього за порадами, які потім дуже стали мені у пригоді. Анатолій Петрович був справжнім професіоналом, лідером бібліотечної справи. Він неодноразово говорив мені: „Якщо завтра мусиш прийняти якусь вразливе для підлеглого рішення, краще прийми його післязавтра. Може щось зміниться на краще, утрясється, забудеться. Найгірше для керівника – принизити чи образити людину”.*

Посада Анатолія Петровича часто змушувала його підтримувати міжнародні контакти, представляти україн-

ську бібліотечну справу перед іноземними фахівцями як за кордоном, так і в стінах рідної бібліотеки. Його бесіди, виступи, доповіді ніколи не були пафосними, надто загальними. Він завжди умів чітко, конкретно і одночасно з висоти державницького бачення окреслити дискутовані проблеми, знайти платформу для співробітництва і взаємодії.

Засвідчує головний спеціаліст відділу Міністерства культури і туризму України О. Бородавка:

– *Коли під час нашої спільної поїздки до Москви на засідання Міжвідомчої бібліотечної ради при Міністерстві культури СРСР Анатолій Петрович почав спілкуватися із колегами, мене вразило, з якою повагою і невідомим пієтетом всі до нього ставилися. Фахівців не обдуриш: вони відразу відчували не просто високого професіонала, а ще й людину, яка глибоко вболіває за свою справу. Він відрізнявся доступністю, інтелігентністю, ерудованістю. Тож не дивно, що при прийнятті заключного документа були враховані всі зауваження з боку української делегації, яку очолював Анатолій Петрович.*

Саме за часів керівництва А. Корнієнка Державна бібліотека України стала національною. А відбулося це у вкрай несприятливій для української культури роки, коли навіть така бібліотека не отримувала належного фінансування не те що на комплектування, а й на сплату комунальних послуг, підтримання належних фізико-біологічних умов зберігання документних ресурсів в умовах періодичного відключення електрики, тепломереж, телефонного зв'язку. Провідні працівники бібліотеки залишалися у приміщенні вночі як охоронці... Через низьку оплату праці старішав кадровий корпус. Анатолій Петрович, як досвідчений лоцман, провів свій корабель через ці шторми, мінімізував всі неминучі втрати, піклуючись не тільки про власну бібліотеку, а й про стан бібліотечної галузі в цілому.

Згадує директор Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова, заслужений працівник культури України, кавалер ордена княгині Ольги Н. Богза:

– *Завжди приємні спогади пов'язуються з ім'ям Анатолія Петровича Корнієнка. Ми пам'ятаємо його як щирого людину, невтомого працівника, повного різноманітних задумів і планів, активного ініціатора нововведень, що принесли багато користі бібліотечній справі України. Високопрофесійні якості Анатолія Петровича повднувалися з його надзвичайними особистими рисами – щирістю, доброзичливістю, людяністю. Саме тому він завжди був знаною і шанованою бібліотечним співтовариством людиною.*

Анатолій Петрович активно відстоював інтереси галузі у професійній пресі, інших засобах масової інформації. Жодного номера редакційного журналу „Бібліотечна планета” не вийшло без статті в рубриці „Колонка головного редактора”, де він піднімав злободенні питання, розповідав про досвід НПБ України, опікувався соціальним станом бібліотекаря, зокрема сільського, клопотався щодо розвитку інформаційних ресурсів, розширення репертуару бібліотечно-інформаційних послуг. А. Корнієнко глибоко розумів важливість бібліотеки як соціальної інституції у сучасному світі і справую, а не гучними словами, стверджував свої глибоко патріотичні, демократичні переконання. Він чесно служив Україні, дбаючи про її сучасне і майбутнє.

ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА І МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ КОРИСТУВАЧІВ

ПАРТНЕРСТВО І СПІВРОБІТНИЦТВО

У

наш час забезпечення населення інформацією відбувається шляхом об'єднання зусиль багатьох суб'єктів інформаційної діяльності. Державні і недержавні, урядові й неурядові, громадські та інші організації й установи беруть безпосередню участь у наданні громадянам відкритого доступу до інформації, через будь-які територіальні та часові межі, в її розповсюдженні та збереженні. Для збереження своїх статутних функцій бібліотеки мусять суттєво вдосконалювати традиційні форми і методи діяльності. Сьогодні їм вже замало обмежуватися лише власними інформаційними ресурсами. Треба використовувати інші можливості, що успішно й здійснюється Миколаївською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. О. Гмирьова.

Досить плідні та результативні відносини має ОУНБ з Міжнародним фондом (МФ) «Відродження», який є ініціатором і головним грантодавцем низки бібліотечних програм, зокрема з розвитку інформаційних ресурсів, навчання бібліотечних фахівців. Основна мета реалізації цих програм – побудова відкритої інформаційної бібліотечної інфраструктури на основі міжбібліотечної кооперації.

Бібліотека є постійним учасником спеціальних семінарів та курсів бібліотечних працівників «Бібліотечні та інформаційні технології – ХХІ сторіччя», «Презентація та тренінгові навички», «Менеджмент електронних ресурсів і послуг», семінарів «Менеджмент у бібліотеці», що включають тренінги, випуск спеціалізованих видань, дистанційне навчання; міжнародних конференцій «Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва».

Співпраця з МФ «Відродження» дає бібліотечним працівникам можливість оволодівати принципово новими для нашого суспільства напрямками і формами роботи, відчувати свою професійну значущість. Реалізація обласною бібліотекою проекту «Створення регіонального порталу», підтриманого Фондом та Інститутом «Відкрите суспільство», значно розширює можливості та якість обслуговування користувачів щодо отримання ними всебічної інформації. Структура порталу включає: відомості про регіон (історія краю, адміністративний устрій, рішення та постанови місцевих органів влади, суспільно-політичне життя тощо); інформаційні ресурси регіону; інформаційні ресурси самої бібліотеки (каталог нових надходжень, повнотекстові бази даних) тощо.

Британська рада в Україні –

це міжнародна установа, яку без перебільшення можна віднести до надійних партнерів бібліотек України. Завдяки співпраці з цією організацією обласна бібліотека отримала передплату 26 назв наукових журналів англійською мовою з різних галузей знання – лінгвістики, права, філософії, соціології, криміналістики – та 12 спеціалізованих книг Інституту менеджменту Великої Британії. Фахівці бібліотеки беруть участь у тренінгах та семінарах, орієнтованих на набуття практичного досвіду використання сучасних інформаційних технологій. Це є своєрідним способом соціальної та психологічної підтримки спеціалістів та їхньої консолідації.

Останнім часом більш продуктивним стало співробітництво з Центром інформаційних ресурсів Посольства США в Україні. Значний інтерес становить інформація, яка розміщена на його вебсайті, що надає широкий спектр відомостей, зокрема, з питань політики, економіки, життя американського суспільства, глобальних проблем, а також доступ до інформаційних центрів Іллінойського технологічного інституту, Мічиганського університету тощо.

Миколаївська ОУНБ ім. О. Гмирьова є регіональним осередком Всеукраїнської асоціації сприяння ООН. Бібліотека завжди вважала своїм завданням інформувати населення про діяльність міжнародних організацій. З цією метою її фонди постійно поповнювалися відповідною інформацією та виданнями. Відтепер, завдяки підтримці Всеукраїнської асоціації сприяння ООН, з'явилася можливість систематично отримувати матеріали, що висвітлюють діяльність цієї міжнародної організації. Як регіональний інформаційний центр ОУНБ розповсюджує інформацію про акції Асоціації – „Програма розвитку ООН”, „Програма ООН – СНІД”, „Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)”, поштові та електронні адреси представництв, знайомить із новими надходженнями на паперових та електронних носіях.

Налагоджено партнерські стосунки з Центром документалістики Європейського Союзу (ЄС), який діє при бібліотеці Української академії державного управління при Президентів України. До послуг користувачів різноманітні бази даних: СЕLEX – обширне джерело інформації з питань законодавства ЄС, де подаються тексти законодавчих актів, покладених в основу угод, рішення інституцій і консультативних органів та судові справи Єв-

ропейського Суду Справедливості та Суду в першій інстанції; CORDIS – поширення повної інформації про дослідницьку діяльність та науково-технічні розробки в ЄС для найширшої аудиторії; ECLAS – автоматизована система бібліотеки Європейської Комісії, надходження якої складаються з книг, міжурядових публікацій (ООН, ОБСЄ, МВФ, НАТО, ГАТТ), робочих документів інституцій, спеціальних журналів і т. ін.

На даному етапі ОУНБ ім. О. Гмирява надає безкоштовний доступ до БД світових установ, з якими плідно співпрацює, консультативну і довідкову допомогу щодо їхніх адрес та характеру інфор-

маційної діяльності.

Право людини на інформацію є природним і має реалізовуватися оперативно й у повному обсязі. Саме наша бібліотека є тим регіональним інформаційним центром, який сприяє входженню Миколаївського регіону в інформаційний простір України і світу, забезпечує конституційне право громадян на інформацію.

Співпраця з міжнародними установами дозволяє нам, бібліотекарям, підвищувати свій професійний потенціал, значно покращити інформаційне обслуговування користувачів.

БІБЛІОТЕЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

УВАГА! ДОСВІД!

*Автор статті на запрошення Бюро освіти і культурних відносин Державного департаменту США у листопаді-грудні 2004 року взяла участь у професійному обмін-проекті "Сучасна перспектива ролі бібліотек у суспільстві" у рамках міжнародної програми "Visitor Program".
У публікації знайшли відображення професійні враження українського фахівця та цікавий досвід американських колег*

Л

ЮДИ з особливими потребами в Україні мають дуже обмежений доступ до інформації. Свої можливості найповніше вони можуть реалізувати у великих містах і, у поодиноких випадках, через власні комп'ютери, підключені до Інтернету. Це свідчення несправедливого ставлення суспільства до інвалідів й існування бар'єру для їхньої участі у соціотворенні.

Бібліотечна громадськість, керуючись гуманістичними прагненнями, веде пошук шляхів щодо зміни ситуації на краще. Наш досвід обслуговування таких користувачів бібліотек свідчить, що фізичні вади не тільки жодним чином не впливають на зниження інтелекту, а й навпаки дуже часто підвищують його, оскільки сама природа прагне компенсувати вади людського організму.

На запрошення Державного департаменту США я мала можливість ознайомитися з діяльністю публічних і університетських бібліотек п'яти штатів цієї країни щодо обслуговування людей з обмеженими фізичними можливостями.

Насамперед, хочу зазначити, що організація системи обслуговування даної категорії користувачів забезпечена законодавчо. А фінансово діяльність підтримується з бюджетів різних рівнів (федерального, кожного окремого штату), за рахунок допомоги меценатів та спонсорів. Створено добре продуману, гнучку і налаштовану на вдосконалення й розвиток систему фінансування, яка діє для бібліотек усіх типів і форм власності. Водночас застосовують-

ся нові інформаційні та промислові технології, які модифікують процес обслуговування.

У Бібліотеці Конгресу США діє Національна бібліотечна служба для сліпих і осіб з фізичними вадами, яка розсилає рельєфно-точкові та „озвучені” книги у бібліотеки штатів нижчого рівня, перш за все публічні. Видавництва, враховуючи попит бібліотек, друкують книги із збільшеним зображенням.

Така специфічна література надсилається до найменших і найвіддаленіших бібліотек, а також реабілітаційних центрів, лікарень, у благодійні організації, в т. ч. релігійні.

Кожна бібліотека пристосована для відвідування її людьми з різними фізичними обмеженнями. Це під'їзд для машини і візка, зручні підходи до читачького місця, до місця за комп'ютером, спеціальні ліфти, туалетні кімнати тощо. Для незрячих передбачено супроводження людиною чи собакою. Якщо користувач – без супроводження, то звуковий виклик на вході сповістить про це, і бібліотекар буде супроводжувати цю людину по закладу.

У місті Солт-Лейк-Сіті – столиці штату Юта – розташовано світову штаб-квартиру Церкви Ісуса Христа і Всіх Святих Останнього Дня, яку називають Мормонською церквою. Тут діє унікальна програма соціального забезпечення і соціальної роботи, що дозволяє працювати всім одержувачам соціальної допомоги, якщо вони здатні на це.

В. Ярошук

Декілька років тому мешканці штату вирішили побудувати в Солт-Лейк-Сіті відкриту публічну бібліотеку, і кожний житель переказав на рахунок будівництва 50 доларів. У бібліотеці, котру збудовано за оригінальним проектом, передбачено надання усіх послуг людям з вадами здоров'я.

Тут працюють 230 працівників і 500 волонтерів. Передбачено, разом із стаціонарним обслуговуванням, доставляти документи за запитом поштою.

Незабутні враження залишилися від відділення для дітей, у якому створено умови для конструювання, ігор з фізичними вправами та навчальних, для роботи за комп'ютером, а також творчості: малювання, ліплення, музикування. В зоні обслуговування дітей не практикується диференціація за віком чи фізичними можливостями.

Крім того, у штаті Юта є спеціалізована бібліотека для незрячих людей або з проблемами зору, а також осіб, які з інших причин не можуть читати чи дістатися до бібліотеки. Цей заклад є складовою частиною мережі Національної бібліотечної служби для сліпих та осіб з фізичними вадами Бібліотеки Конгресу США. У бібліотеці сконцентровано велику кількість книг з шрифтом Брайля та аудіокниг. Тут діє багатоканальний телефонний центр для замовлення літератури по телефону. Бібліотекарі, які приймають замовлення, користуються локальними електронними каталогами своєї бібліотеки чи електронними ресурсами Бібліотеки Конгресу США, через Інтернет підбирають книги на замовлення або рекомендують для читання. Література доставляється безпосередньо до домівки адресата. Передбачено їй безоплатне повернення через пошту та пакування при поверненні. Тому у бібліотеці є підрозділ, що займається технічним обслуговуванням поштових послуг, які є безкоштовними для користувачів, а для бібліотеки гроші виділяються з місцевого бюджету.

Якщо ж у бібліотеці відсутні рельєфно-точкові та аудіокнижки з потрібною користувачеві інформацією, то передбачено її переведення з джерел на звичайних носіях на рельєфно-точкові.

Ми спостерігали за роботою бібліотекарки, яка одноосібно виконує цю роботу. Раніше використовувалася друкарська машинка зі шрифтом Брайля. Тепер здійснюється сканування друкованого тексту і спеціальне комп'ютерне програмне забезпечення модифікує його у шрифт Брайля. Бібліотекар редагує текст, усуваючи помилки, і друкує його на принтері з шрифтом Брайля, після чого здійснюється брошурування, і „нова” книга може тепер використовуватися багато разів.

Якщо запит користувача має утилітарний характер, інформація невелика за обсягом і замовника влаштовує усне повідомлення по телефону, то волонтерами надаються послуги „зачитування” інформації по телефону, для чого обладнано спеціальні кабінки. Ми були свідками того, як одна з волонтерок читала світську хроніку і повідомляла про нові косметичні

товари з жіночого журналу одному з користувачів. Телефонні компанії для таких об'єктів, як бібліотеки, що надають соціальні послуги, роблять знижки і встановлюють безоплатні періоди користування.

У бібліотеці є власний радіоцентр, їй безоплатно виділено радіохвилю, і цілодобово іде трансляція інформації для користувачів – мешканців штату. Керує радіоцентром незрячий чоловік. Він і керівник, і диктор, і організатор

програм. Допомогає керівникові технічний працівник. У цього радіо велика аудиторія слухачів.

Бібліотека має свій сайт в Інтернеті, який формується відповідно до запитів основних категорій користувачів. Особлива увага приділяється інформації на допомогу дистанційному навчання, дозвіллу та розвитку навичок читання, листування та організації спілкування. Під час перебування у бібліотеці у нас склалося загальне враження про те, що користувачі в ній дуже самостійні, бібліотекарі не виконують ролі опікунів.

У звичайній публічній бібліотеці Солт-Лейка організовано класи, де відвідувачі з особливими потребами вчаться користуватися бібліотекою. Цей заклад за рівнем відповідає нашій районній бібліотеці, має філії. У фонді представлені книжки та періодичні

Місце роботи в Інтернеті з програмним забезпеченням для озвучення відеоряду Інтернету. Пристосування для дисплею для збільшення фрагментів зображення.

видання для дітей і дорослих, книжки з шрифтом Брайля та описові відео, збирається ділова й фінансова інформація, надаються послуги з подання та оформлення податкових декларацій, з надання доступу до інформаційних баз даних та Інтернету (безкоштовно). Вражає, що кожну зону обслуговування продумано й організовано таким чином, що користування нею для людей з будь-якими фізичними вадами є зручним. Відстані між стелажми дозволяють заїхати на візку і ходити людині на милицях. Стелажі мають зручну висоту, яка дозволяє людині у сидячому положенні зняти книжку, CD чи відеокасету. Передній ряд у комп'ютерному класі має позначку про пристосованість цих робочих місць для людей у вози-

ках. Для інвалідів встановлено спеціальні кафедри, дисплеї для реєстрації та з інформацією.

У кожній зоні читання є пристрої для збільшення зображення, у зоні використання Інтернету – місце для роботи незрячих або слабозорих людей.

У США свобода людини розглядається як сукупність її індивідуальних прав, всі члени суспільства мають рівні можливості. Проблеми людей з особливими потребами, зокрема їхнє право на доступ до інформації, знаходять конкретне розв'язання у бібліотеках країни, і цей досвід може стати у пригоді для вітчизняних бібліотек.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ

СТОРІНКА МЕТОДИСТА

І. Цуріна

Основою пропонованої статті послужив підготовлений до друку аналітико-статистичний збірник НПБ України „Регіональні бібліотеки України у цифрах і фактах”, в якому представлені окремі статистичні дані кожної ОУНБ за 1999-2003 рр. та деякі статистичні дані 2004 р.

Увагу було звернено на такі напрями діяльності, як обслуговування користувачів, формування фондів, кадрове забезпечення і робота із залучення додаткових коштів. Аналіз статистичних даних виявив досить велику строкатість показників діяльності ОУНБ.

На жаль, форма б-НК не дозволяє проаналізувати матеріально-технічну базу бібліотек, що дало б можливість не тільки виявити реальний потенціал ОУНБ, а і порівняти його з міжнародними стандартами, рекомендованими ІФЛА. Це стосується, в першу чергу, приміщення бібліотеки (одна будівля чи розпоршені по місту п'ять-шість філій), відповідності площ, відведених під фонди, технічним і пожежним нормам утримання книжкових зібрань. По друге, – приміщень для обслуговування користувачів, загальної кількості робочих місць для них, наявності конференц-залу чи залу засідань, що б дозволило бібліотеці виконувати не тільки інформаційну функцію, а й бути культурним центром своєї громади. Адже не секрет, що для багатьох обласних бібліотек бажання реалізувати новий проект чи запровадити нову послугу починається з розв'язання проблеми: „Де це можна розмістити?”. Поруч із небагатьма бібліотеками, побудованими за спеціальними проектами, продовжують існувати установи, розташовані в приміщеннях кінотеатрів, клубів, лише пристосованих під бібліотечні потреби. Показовою залишається ситуація зі Львівською ОУНБ, де не один рік точиться бороть-

ба за приміщення, з Тернопільською ОУНБ, колектив якої протягом 20 років чекає на закінчення будівництва нового приміщення.

Зрозуміло, що за таких умов можливості бібліотек є різними, і це, в першу чергу, позначається на кількості зареєстрованих користувачів. Для публічної бібліотеки – це один із найбільш важливих показників якості обслуговування, що свідчить про її популярність та авторитет у своєму регіоні. Якщо у 1999 р. найбільшу кількість зареєстрованих користувачів мала Одеська ОУНБ (34,6 тис. осіб), то лідером 2003 р. стала Донецька ОУНБ, правда, з дещо меншим показником – 32,9 тис. Загальна кількість зареєстрованих користувачів ОУНБ за 5 років збільшилася майже на 16 тисяч. Найбільше зростання відбулось у Донецькій (майже на 10 тис.), Дніпропетровській (майже на 5 тис.), Луганській ОУНБ (майже на 4 тис. осіб).

У той же час 9 обласних універсальних наукових бібліотек за цей період втратили частину зареєстрованих користувачів, причому деякі з них досить значну. Більше половини втратили Тернопільська ОУНБ (4,0 тис. проти 9,0 тис.), Житомирська (18,0 тис. проти 30,0 тис.), Чернівецька (20,7 тис. проти 30,1 тис.). Продовжується стрімке падіння кількості зареєстрованих користувачів в Одеській ОУНБ, яка з першого місця у 1999 р. (34,6 тис.) у 2003 р. спустилась на третє – (27,7 тис.), а у 2004 р. десь на шістнадцяте – 10,0 тис. зареєстрованих користувачів.

Зважаючи на те, що за цей період кількість залученого населення до інших бібліотек в Україні збільшилася майже на 2 млн. осіб, можна зробити висновок, що певна частина жителів віддала перевагу саме цим бібліотекам та інформаційним центрам. Здається, є кілька причин відтоку населення від обласних

книгозбірень. Це і ліквідація абонементів в окремих ОУНБ, скорочення в містах наукових установ, а відповідно і користувачів-науковців, і орієнтація обслуговування на студентство, яке у кінці 90-х років почало масово користуватися фондами регіональних бібліотек. Сьогодні ситуація дещо змінилася. Вищі навчальні заклади раніше за публічні бібліотеки почали інформатизацію своїх бібліотек, краще забезпечувати навчальний процес. Регіональним бібліотекам, можливо, варто подумати про придбання літератури на допомогу самоосвіти, навчальному процесу, а також про передплату зарубіжної періодики та електронних видань. Проте це питання вимагає кропіткого аналізу динаміки читацьких запитів та складу читачів і за демографічною ознакою, і за соціальним статусом.

В останні п'ять років із появою практично в кожній ОУНБ Інтернет-центру та центру „Вікно в Америку” спостерігалось урізноманітнення інформаційних послуг, що давало надію на повернення до бібліотек певної частини населення, яка досі проходила повз них. Дійсно, поява у бібліотеках нових структурних підрозділів вплинула на кількість обслугованих користувачів, яка за п'ять років збільшилася на 40,3 тис. осіб. За винятком Запорізької, Луганської та Сумської ОУНБ, де ці показники знизилися порівняно з 1999 р., всі обласні бібліотеки покращили свої результати. Особливо це стосується Дніпропетровської, Хмельницької, Миколаївської ОУНБ.

Звичайно, найбільш вагома характеристика бібліотеки – це обсяги її документних зібрань. Лідером залишається Дніпропетровська ОУНБ – 2,9 млн. од. зберігання. До неї наближаються Миколаївська та Черкаська ОУНБ – по 2,4 млн. документів. Донецька, Запорізька, Луганська, Одеська ОУНБ – теж бібліотеки-мільйонери. Проте є регіональні бібліотеки, фонди яких нагадують скоріше фонд великої ЦРБ: 225 тис. документів має Харківська, 440 тис. – Закарпатська, 448 тис. – Івано-Франківська ОУНБ. До речі, за період 1999-2003 рр. документний фонд зменшився у трьох ОУНБ – Вінницькій, Львівській, Чернівецькій.

Загальна кількість нових надходжень за вказаний період склала 1 584,94 тис. одиниць. Але в той же час 13 ОУНБ отримали менше 10 тис. прим. документів кожна. Кількість надходжень коливається з 305,51 тис. – у 1999 р., 324,10 тис. – у 2000 р., 313,80 тис. прим. – у 2001 р. Практично не змінилася ситуація і з прийняттям державної Програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року (далі – Програма). Так, у 2002 р. до регіональних книгозбірень надійшло 319,34 тис. прим., у 2003 р. – 322,19 тис., а у 2004 р. – 333,58 тис. прим. документів.

Детально проаналізувати стан виконання Програми у 2003-2004 рр. було неможливо через відсутність у формах державної статзвітності окремих параметрів (зокрема, передплати періодичних видань) та із-за того, що у своїх звітах ОУНБ, як правило, не аналізують реальний стан поповнення фондів документами відповідно до програмних нормативів. Адже зрозуміло, що до показника „нові надходження” ввійшла література як подарована, отримана замість загубленої, з обмінно-резервних фондів, так і одержана завдяки реалізації державних програм. Бі-

льше того, спостерігаються розбіжності між даними статзвітності та відомостями, поданими бібліотеками у пояснювальних звітах. На основі затверджених форм державної статистичної звітності було зроблено аналіз даних лише за одним параметром – надходження бюджетних коштів на комплектування та їхня відповідність нормативам, що рекомендовані Програмою. У 2003 р. вище за норматив було профінансовано Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку ОУНБ. Наближалися до нормативу Луганська (87,4%) та Вінницька ОУНБ (71,6). Найменші показники мали Кіровоградська – 6%, Полтавська – 10,1%, Тернопільська, Львівська – по 12%, Рівненська, Чернівецька ОУНБ – по 13%.

Якщо аналізувати інформаційну забезпеченість регіонів України, то у 1999 р. співвідношення між лідером – Дніпропетровською ОУНБ, надходження якої становили 32,40 тис. прим., та Тернопільською ОУНБ, що отримала найменшу кількість нової літератури – 4,64 тис. прим., складало майже 7 разів. У 2003 р. розрив між лідером і аутсайдером зменшився майже в 4 рази: Запорізька ОУНБ – 31,16 тис. прим. та Харківська ОУНБ – 7,05 тис. прим. Того ж року за кількістю придбаної літератури, крім Запорізької ОУНБ, лідерами стали Дніпропетровська – 23 тис. прим. та Донецька ОУНБ – 22,03 тис. прим. Зважаючи, що це кількість саме придбаних примірників, а не назв, то цей показник навряд чи відображає весь спектр нової літератури, навіть виданої лише в Україні.

Щоб краще уявити реальний стан комплектування ОУНБ, було взято такий показник, як відсоток виділених із бюджету коштів на придбання нової літератури. Сьогодні важко зрозуміти ймовірність такого явища, але у 1999 р. дві бібліотеки (Тернопільська та Чернівецька) взагалі не дали цих даних. Лідерами того року були Донецька, Дніпропетровська, Запорізька ОУНБ, які витратили на комплектування відповідно 58,7, 53,2, 48,9% з бюджету. Останні позиції, не враховуючи ОУНБ з нулями у статистичному звіті, займали Рівненська, Львівська, Кіровоградська бібліотеки відповідно з показниками 4,2, 4,9, 6,2%. Не покращилася ситуація і в 2003 р. Залишилися лідерами Дніпропетровська, Запорізька, а також Одеська ОУНБ, які відповідно отримали на придбання нової літератури з бюджету 53,3, 51,5, 39,7%. А найменші показники мали Кіровоградська – 1%, Полтавська – 3,4%, Чернівецька ОУНБ – 8,5%. Пам'ятаючи, що у цей показник входить і вартість передплати, чи варто говорити про актуалізацію документних фондів при такому фінансуванні?

За період 1999-2003 рр. показник актуалізації книжкових фондів залишився незмінним – 1,5%. До речі, згідно з рекомендаціями ІФЛА, актуалізація бібліотечних фондів відбувається, якщо нові надходження становлять 5% щорічно від загального фонду бібліотеки. Середній показник актуалізації фондів ОУНБ у 1999 р. становив 1,27%, у 2003 р. – 1,31%. Найвищий показник актуалізації фонду за результатами 2003 р. мала Харківська (3,1%), а найнижчий – Миколаївська ОУНБ (0,3%).

Як для збереження актуальності, так і підтримки належного рівня інформативності документного фон-

ду, бібліотеки мають активно працювати над вилученням морально застарілих, дублетних, зношених документів. Так, у 1999 р. ОУНБ було вилучено 163,74 тис. прим. (показник коливався від 21,10 тис. прим. у Дніпропетровській до 1,33 тис. прим. у Рівненській ОУНБ). Приблизно такі ж показники збереглися і у 2003 р. – 177,65 тис. прим. (20,07 тис. прим. – у Донецькій і 1,23 тис. прим. – у Тернопільській ОУНБ)

Про якість бібліотечних зібрань свідчить ще один показник – кількість назв. На жаль, більшість ОУНБ не готова сьогодні його надати, хоча вести облік за кількістю назв зобов'язував ще ГОСТ 7.20-80 „Єдиниці учёта фондов библиотек и органов научно-технической информации”, а також підтвердив ГОСТ 7.20-2000 „Библиотечная статистика”. Цей показник вкрай необхідний для відстеження наявності національного репертуару видань у регіональній бібліотеці, яка часто визначає себе як „найбільше зібрання в регіоні”. Те, що „найбільше” – певною мірою підтверджують дані щодо книгозабезпеченості одного зареєстрованого користувача, яка за останні п'ять років збільшилася вдвічі – від 32,4 до 63,5. Співвідношення між найбільшим і найменшим показником книгозабезпеченості становить більше ніж 11 разів – від 29 у Чернівецькій до 325 – у Львівській ОУНБ.

Варто розглянути ще один показник діяльності бібліотек – читаність користувачів ОУНБ, що за п'ять років майже подвоївся – від 23,8 до 46,9. Розрив щодо цього показника між бібліотеками досить значний: від 28,0 (Харківська ОУНБ) до 100,4 (Тернопільська ОУНБ). Пояснити це активним використанням Інтернет-ресурсів неможливо. Наприклад, різке зростання читаності у Житомирській ОУНБ навряд чи зумовлено цим чинником, адже тут тільки в 2003 р. відкрито Інтернет-центр.

Державний стандарт 7.20-2000 не дає пояснення щодо обліку видачі віртуальної інформації. Міжнародний стандарт ISO 2789:2003 «Информация и документация. Международная библиотечная статистика», який не ратифікований в Україні, все ж таки дещо пояснює: „Збирання інформації зводиться зазвичай до фіксування кількості Інтернет-сеансів, а не кількості документів, до яких отримано доступ через Інтернет, оскільки більшість безкоштовних Інтернет-ресурсів є поза межами електронних колекцій”. Є пояснення і щодо обліку копій: „Обліковується кількість копій, виготовлених бібліотеками для своїх користувачів замість оригінальних документів (за винятком тих, які виготовляються на копіювальних машинах самообслуговування, встановлених у приміщенні бібліотеки, та тих, що виготовляються для міжбібліотечного абонементу”. Таким чином, бібліотека може обліковувати використання власних баз даних або придбаних. До речі, звернення до електронного каталогу і у реальному режимі, і через веб-сайт реєструється як інформаційний запит, а не книговидача.

Опосередкованим показником якісного документного фонду є його взаємовикористання бібліотеками-партнерами. Аналіз діяльності МБА ОУНБ дає певну інформацію для роздумів. Так, якщо у 1999 р. документовидача по МБА становила 67 151 прим., то

в 2003 р. цей показник зменшився до 60 737 прим. документів.

Ряд бібліотек, попри всі негаразди, активно співпрацюють з іншими бібліотеками регіону. Лідером слід визнати Чернівецьку ОУНБ, яка видавала по МБА більше 11 тис. прим. щороку, три ОУНБ – Запорізька, Житомирська та Луганська – теж випереджали своїх колег, видавши у зазначений період понад 6 тис. прим. іншим бібліотекам регіону. Проте повністю припинили свою діяльність у цьому напрямі Волинська і Сумська ОУНБ, у чотирьох регіональних книгозбірнях видача літератури по МБА не досягла і сотні примірників.

Незважаючи на те, що в ОУНБ з'явилися нові структурні підрозділи, почала активно впроваджуватись інформатизація, кількість бібліотечних працівників збільшилася лише на 19 чоловік. Як не дивно, у дев'яти ОУНБ чисельність працюючих бібліотекарів навіть зменшилась. Особливо скорочення торкнулось Івано-Франківської (56 осіб проти 74), Львівської (55 осіб проти 77), Миколаївської ОУНБ (73 осіб проти 80). При цьому загальна кількість працюючих з вищою бібліотечною освітою збільшилася за 5 років лише на 3 одиниці, причому 13 ОУНБ втратили певну кількість професіоналів, а 5 з них – досить значну. Так, у Донецькій ОУНБ цей показник зменшився від 101 до 82, Львівській – з 46 до 32, Дніпропетровська, Миколаївська, Чернігівська ОУНБ втратили по 10 працівників з вищою бібліотечною освітою.

Для успішної діяльності регіональних бібліотек важливою є і робота із залучення позабюджетних коштів. Хочу зупинитися на такому показнику, як „інші надходження”. Їхній обсяг зріс від суми у 506 тис. грн. до майже 1,5 млн. грн. Стабільно активно працюють над залученням додаткових коштів Кіровоградська, Дніпропетровська ОУНБ, Кримська РУНБ. Це дозволяє зробити висновок, що директори обласних універсальних наукових бібліотек, за невеликим винятком, оволоділи фандрейзингом, навчилися перемагати у проектах зарубіжних благодійних фондів. Результати впровадження платних послуг дещо скромніші – надходження у всіх ОУНБ збільшилися лише вдвічі: від 745,7 тис. грн. до 1 412,00 тис. грн. Судячи з цифр, активно працюють у цьому напрямі Донецька, Запорізька та Дніпропетровська ОУНБ.

Отже, аналіз деяких показників, представлених у формах державної статистичної звітності щодо основних складників діяльності ОУНБ дозволив побачити, як по-різному живуть ці бібліотеки і як наполегливо вони намагаються забезпечити культурну та інформаційну єдність регіонів України. Сьогодні вони потребують уваги з боку держави, розробки нормативно-правової бази, стандартів, які б були гармонізовані зі світовими. Обласні універсальні наукові бібліотеки повинні стати дійсно культурними та інформаційними центрами для громадян своїх регіонів, сприяючи входженню України у світове співтовариство.

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОУНБ: ВИТОКИ, НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ, ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА обласна універсальна наукова бібліотека – не лише найстаріша та найбільша книгозбірня на Дніпропетровщині, а й перший культурно-просвітницький заклад краю. Маючи універсальний фонд, що складається з близько 3 млн. прим. документів, високий рівень комп'ютеризації, значний кадровий потенціал, бібліотека є найбільшим в області утримувачем інтелектуальної інформації, центром культурного і духовного спілкування, методичного та координаційного керівництва для бібліотек регіону різних типів і форм власності, а також осередком бібліотечного краєзнавства.

Краєзнавче спрямування було одним із пріоритетів діяльності Дніпропетровської ОУНБ протягом всіх років її існування (деякі аспекти цього питання висвітлювалися на сторінках “Бібліотечної планети” № 2/2005 у статті Н. Тітової).

Початок ХХ століття ознаменувався поширенням національної ідеї в Україні. Активізувався краєзнавчий рух, у містах і селах один за одним виникали краєзнавчі гуртки, товариства, осередки. На цей час припало й створення у Катеринославській бібліотеці відділу “місцевого краю”, робота котрого полягала в комплектуванні фонду на основі обов'язкового примірника місцевого друку, розробці краєзнавчого каталогу, упорядкуванні бібліографічних посібників, зокрема веденні бібліографії Дніпробуду.

У 30-ті роки діяльність цього підрозділу було спрямовано переважно на пропаганду революційних зрушень і соціалістичного будівництва. Розпочалася систематизація та складання алфавітного і предметного каталогів краєзнавчої літератури.

Функціонував „крайовий” відділ, як він тоді називався, і під час окупації міста у роки Великої Вітчизняної війни, про що свідчить допис у “Дніпропетровській газеті” від 4 листопада 1941 року, де йдеться про стародруки саме з краєзнавчого фонду [4].

Після визволення Дніпропетровська, оскільки бібліотека практично повністю втратила свій фонд, всі сили її адміністрації та працівників зосредилися на формуванні нового фонду і налагодженні роботи книгозбірні в цілому. Багато зусиль було докладено до відновлення краєзнавчого фонду [5]. Значну кількість краєзнавчої літератури було одержано з Держфонду та його філії в Іркутську. Частина видань придбано через букіні-

стичні магазини і краєзнавців міста [6].

До бібліотеки довго не надходив обов'язковий примірник місцевого друку, і це суттєво вплинуло на формування краєзнавчого фонду. І досі в ньому є значні прогалини за окремі періоди. Тільки з 1975 року бібліотека почала отримувати обов'язковий примірник місцевих видань і з цього часу вона фактично набула функцій обласного депозитарію.

1960 року при довідково-бібліографічному відділі було організовано краєзнавчий кабінет, а з 1978 року – сектор краєзнавчої роботи [7].

У 1989 році на базі сектору краєзнавчої роботи при довідково-бібліографічному відділі було створено самостійний відділ краєзнавчої літератури та бібліографії, роботу якого очолила Н. Тітова. Зі створенням відділу виникли численні проблеми організаційного характеру: укомплектування штату, відокремлення краєзнавчого фонду та довідково-бібліографічного апарату, налагодження усіх ділянок роботи.

П'ятнадцять років існування відділу довели його необхідність. З'явилася можливість розгорнути краєзнавчу роботу за різними напрямками, визначити пріоритети залежно від конкретних потреб та окреслювати перспективи подальшого розвитку. 1 300 користувачів, 2 тис. відвідувань, 16 тис. книговидач на рік – ось планові показники відділу краєзнавчої літератури та бібліографії.

На сьогоднішній день краєзнавчий фонд Дніпропетровської ОУНБ становить близько 30 тис. од. зберігання, або ж 1% від усього фонду. До його складу входять книги, періодичні видання, альбоми, буклети, мапи, поштові листівки тощо. Структура фонду є такою: крім суто краєзнавчої частини, окремими масивами у ньому виділено фонди місцевого примірника, дорадянських видань, особливо цінних видань, друків з дарчими написами тощо.

Краєзнавчий фонд є універсальним за змістом, він комплектується документами з усіх галузей знання і відображає різноаспектно життя Дніпропетровської області. Це – офіційні та директивні документи, наукова, науково-популярна, виробнича, навчальна, художня, дитяча література, енциклопедичні, довідкові, інформаційні та бібліографічні видання.

І. Голуб

Головним критерієм відбору документів є наявність у них інформації про край, видання їх на території області, приналежність місцевим авторам. Матеріали надходять із різних джерел: централізованого колектору наукових бібліотек, обласного бібліотечного колектору, книжкових магазинів, видавництв, за рахунок передплати періодичних видань, з обмінно-резервного фонду, купівлі в приватних бібліотеках краєзнавців, як дари від організацій та приватних осіб. Література періодично виявляється та відбирається в центральному книгосховищі бібліотеки, в інших відділах.

Комплектування здійснюється виданнями українською та російською мовами, окремими примірниками книг кримськотатарською, англійською, німецькою мовами тощо (місцеві видання).

Перлиною краєзнавчого фонду є понад 3 тис. видань кінця XVIII – початку XX століття. Серед них прижиттєві видання Д. Яворницького, І. Манжури, Я. Новицького, І. Акинфієва, А. Кащенко, “Памятные книги”, “Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии”, праці А. Скальковського, Феодосія (Макаревського), матеріали XIII Археологічного з'їзду та промислово-сільськогосподарської виставки 1910 року. Велику цінність становлять статистичні матеріали, звіти, протоколи, постанови губернського та повітових земств.

Значний обсяг у фонді займають періодичні видання. Це – газети: обласні, міські, районні, громадських та політичних організацій, багатотиражні видання підприємств, ВНЗ, установ; журнали: суспільно-політичні, літературно-художні, галузеві. Збереглися старі видання: “Екатеринославские Епархиальные ведомости”, “Врачебно-санитарная хроника”, “Вестник Екатеринославского земства”, “Екатеринославский юбилейный листок”, є періодика 20-30-х років XX століття.

Окремий розділ складає колекція поштових листівок з видами Катеринослава та інших міст губернії початку XX століття. Кілька років тому силами молодих краєзнавців її було упорядковано та оцифровано, і тепер вона існує ще й в електронному вигляді. Зберігаються у краєзнавчому фонді й такі види друкованої продукції, як афіші, плакати, буклети, фотографії.

Працівники відділу постійно працюють над доукомплектуванням фонду. За останнє десятиліття придбано прижиттєві видання А. Кащенко, через книгообмін отримано майже повні комплекти “Вестника Екатеринославского земства” за 1903-1905 рр. та “Екатеринославских Епархиальных ведомостей” за 1911-1912 рр. З Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка кі-

лька разів надходили книги 20-30-х років XX століття. Близько 800 книг, переважно примірників місцевого друку, доукомплектовано з фонду видавництва “Січ”. Виявлено та прийнято у відділ цікаві книги з основного книгосховища, наприклад, збірку віршів архітектора О. Красносельського, видану в Катеринославі 1922 року. Значно поповнилася колекція поштових листівок, як оригіналами, так і якісними ксерокопіями, і тепер вона включає понад 300 одиниць. Зберігання та використання такого різнопланового фонду вимагає значних зусиль та раціональної схеми його розташування.

Останніми роками (частково за рахунок спонсорів) взято в опрацювання понад 60 документів із цінного фонду, велику кількість газет. Проводяться регулярні звірки фонду з картотеками. В результаті кількох списань вилучено понад 1,5 тис. примірників підвищеної дублетності. Здійснюється робота зі статистичного оброблення краєзнавчого фонду для точного обліку кількості видань місцевого друку, виявлення його складу за мовами тощо.

Будь-який, навіть найбагатший фонд не виконує своїх функцій, якщо на нього немає добре упорядкованого довідково-бібліографічного апарату.

Систематичний краєзнавчий каталог від самого початку створювався як зведений, тобто такий, що відображає всі виявлені документи про край, незалежно від виду друку та місця їхнього зберігання. Він складається з трьох частин: власне систематичної, топографічної та розділу персоналій, що створює єдину систему розташування та розкриття матеріалів.

У 1990-х роках у зв'язку із необхідністю деідеологізації каталогу було проведено його редагування з рекласифікацією багатьох розділів. Здійснено складну, кропітку роботу: розроблено нову схему каталогу, рекласифіковано старі розділи і створено нові, введено додаткові рубрики, підрубрики, переглянуто заголовки. Частина матеріалу переглядалася за джерелами, редагувались анотації. Жоден розділ каталогу не було ліквідовано, жодну картку не вилучено. Це величезна робота. Каталог – живий організм, його поточне редагування здійснюється постійно. Нині СКК складається з понад 200 каталожних шухляд.

Специфіка роботи відділу (територіальна відірваність від основного приміщення, де розташовані читальні та генеральний каталоги) викликала необхідність створення власного абеткового каталогу. Ведуться картотеки “Місцевий примірник”, періодики, цінних видань, літератури з дарчими написами та ін.

Для якомога повнішого розкриття краєзнавчого фонду важливе значення має аналітичний

розпис. Книги, журнали, газети проходять через руки бібліографів, які відбирають усю важливу інформацію про область, розписують її, систематизують. Нині розписується понад 200 назв періодики, всі книжкові надходження.

З липня 1997 року у відділі впроваджуються комп'ютерні технології обробки та зберігання інформації, створюються електронні бази даних. Співробітниками відділу самостійно розроблено словник тематичних рубрик та ключових слів, за допомогою якого індексуються матеріали. Рубрикатор високо оцінений фахівцями, про це свідчить уже те, що він, як рекомендований зразок, повністю увійшов до нового навчального посібника "Краєзнавча робота бібліотек", виданого Державною історичною бібліотекою України. За кілька років бібліотекарі зуміли освоїти нові технології, впровадити їх у практику роботи. Нині бібліотека має декілька електронних краєзнавчих БД.

Електронна база Краї (Краєзнавство) містить понад 50 тис. записів поточного аналітичного розпису. Краєзнавчий книжковий фонд (цінна література) також частково введено до електронної бази Краї Book і налічує близько 4 тис. записів. Крім бібліографічних, створено БД: „Фотолітопис Катеринославщини”, яка містить зображення понад 300 листівок з видами Катеринослава початку ХХ століття, та „Фотолітопис краєзнавчої роботи”, що включає зображення більше 200 сучасних фотографій краєзнавців, відомих людей Дніпропетровська, масових заходів тощо. Також створено базу аналітичних матеріалів „Фінансові огляди”. З вересня 2003 року започаткована і щотижнево поповнюється аналогічна електронна база аналітично-інформаційних оглядів „Соціально-економічний розвиток Дніпропетровщини”.

Однією з найважливіших ділянок краєзнавчої роботи є видавнича. Дніпропетровська ОУНБ виконує функції методичного центру для бібліотек свого регіону. Протягом усіх років чітко простежується краєзнавчий аспект видавничої роботи бібліотеки. З 940 зафіксованих на цей момент видань бібліотеки питома вага краєзнавчих становить понад 60%, серед яких бібліографічні покажчики, методико-бібліографічні матеріали, довідкові, інформаційні та інші видання.

Від моменту створення сектору краєзнавчої роботи бібліотека видає науково-допоміжний бібліографічний покажчик універсального змісту літопис-щорічник "Література про Дніпропетровську область". Його обсяги поступово збільшувалися і з часом він почав видаватись у вигляді солідних томів, які містять у собі по 2,5–4 тис. бібліографічних записів, включаючи джерела з економі-

ки, науки, культури, історії, літератури, мистецтва регіону.

Крім літописів, видано й чимало інших науково-допоміжних покажчиків. Ці видання розраховані, у першу чергу, на дослідників, науковців, що займаються вивченням культури краю і потребують якомога повнішої інформації.

Переважна більшість бібліографічних покажчиків Дніпропетровської ОУНБ має рекомендаційний характер. На відміну від науково-допоміжної бібліографії рекомендаційна адресована бібліотекарям та безпосередньо читачам. Вона, як правило, тематично пов'язана з подіями місцевої історії, ювілейними датами, іменами видатних краян. За роки незалежності України ліквідовано багато прогалин в нашій історії, відкрито чимало нових імен, достойних популяризації, і такі видання конче необхідні.

З 1972 року випускається "Календар пам'ятних дат", який, окрім хронологічного переліку подій, містить текстові довідки про найвизначніші події краю та біографічні – про видатних діячів. В останні роки календар, що тепер має назву "Моє Придніпров'я", значно розширився. До нього включаються не лише короткі довідки, а й розгорнуті авторські матеріали, ніде не друквані раніше, інтерв'ю, вірші. При підготовці цього видання бібліотека запрошує до співробітництва вчених, письменників, краєзнавців. Матеріали супроводжуються статистичними даними, фотографіями, ілюстраціями.

У видавничій продукції бібліотеки значною є частка і методико-бібліографічних видань. Зокрема, це поради щодо проведення масових бібліотечних заходів: сценарії літературних вечорів, схеми виставок, а також вірші, пісні, уривки з художніх творів, які можна використати, офіційні матеріали тощо. Тематика видань відповідає потребам часу.

З кожним роком бібліотека все більше готує суто бібліотекознавчих видань, де аналізується та узагальнюється досвід бібліотечної роботи окремих книгозбірень краю, містяться матеріали науково-практичних конференцій, розвідки з історії бібліотек регіону. З 2003 року двічі на рік виходить інформаційно-методичний збірник "Бібліотечна Дніпропетровщина", на сторінках якого розміщуються зразки регламентуючої документації, методичні консультації фахівців, рекомендаційна бібліографія, статті про кращі бібліотеки та бібліотекарів області, вірші. Частина таких видань присвячена історії та проблемам бібліотеки.

Прикметою часу стало розширення видавничої палітри Дніпропетровської ОУНБ. Серед нових форм – альманах "Січеславщина". Підготов-

лено вже чотири його випуски. На сторінках цього видання виступають відомі вчені та краєзнавці: історики, мово- та літературознавці, геологи з ексклюзивними матеріалами з питань краєзнавства. Звичайно ж, є тут місце й для бібліографії. Неможливо оминати такі цікаві видання, як бібліографічні довідники з серії “Архітектура Дніпропетровська”. Становлять інтерес також випуски інформаційного покажчика “Хроніка культурного життя області”, що створюються за повідомленнями преси.

Отримали визнання малі форми бібліографії. Це закладки та буклети до ювілеїв письменників, художників та інформаційні – до виходу нових краєзнавчих книг чи цікавих подій. Їх охоче використовують школярі, студенти, вчителі, журналісти.

На сторінках календаря “Мое Придніпров’я” та альманаху “Січеславщина” часто можна побачити ексклюзивні матеріали. У співпраці з науковцями Т. Ковальською та О. Сидоренко видано науково-допоміжний покажчик “Газети і журнали Катеринославщини (1838-1916)”, який мав хороші відгуки істориків, літературознавців, музейних працівників, журналістів. Спільно з бібліотекою НГУ видано рекомендаційний бібліографічний покажчик “Ярослав Іванович Грдина”. Разом з молодим вченим цього ж ВНЗ І. Кочергіним підготовлено солідне видання “Почесний громадянин краю (До 170-річчя від дня народження Олександра Поля)”. У підготовці довідників із серії “Архітектура Дніпропетровська” брав участь науковий співробітник Обласного центру охорони історико-культурних цінностей В. Старостін.

Видавничою роботою займаються методичний, бібліографічний, краєзнавчий, відділ сільськогосподарської літератури, патентно-технічний та інші підрозділи Дніпропетровської ОУНБ. Практично всі вони готують краєзнавчі видання.

Постійними користувачами краєзнавчого фонду є науковці ДНУ, інших ВНЗ міста, переважно фахівці гуманітарних спеціальностей. Серед них доктори та кандидати історичних, філологічних, геолого-мінералогічних наук, частина з них – відомі вчені Г. Швидько, В. Савчук, А. Поповський, наукові співробітники ДІМ і Центру охорони історико-культурних цінностей, окремі особи, наприклад, відомий письменник-краєзнавець М. Чабан. Активно працюють на базі краєзнавчого фонду викладачі ВНЗ Дніпропетровська.

Відділ краєзнавчої літератури активно співпрацює з просвітянами, підтримує зв’язки з інститутом освіти, обласною педагогічною газетою „Джерело”, окремими вчителями-новаторами.

Вчитель історії середньої школи м. Дніпропетровська „Лінгва” Т. Недосекіна, використовуючи матеріали краєзнавчого фонду, написала підручники з історії Дніпропетровщини для 5 та 6-7 класів і з історії України для 5 класу. Користуються краєзнавчими матеріалами працівники Центру народної творчості, будинків культури. Частими відвідувачами є представники преси, радіо, телебачення.

Бібліотекарі не тільки надають необхідні джерела користувачам, але й активно популяризують фонд за допомогою книжкових виставок та переглядів, бібліографічних оглядів, презентацій книг тощо.

Варто зупинитися на виїзних виставках, що проводяться в рамках Днів міста, Днів книги, Днів культури різних країн, науково-практичних конференцій, семінарів тощо. Виставки презентувалися в обласних державній адміністрації, раді, управлінні культури. Двічі Дніпропетровська ОУНБ брала участь у проведенні творчих оглядів Дніпропетровщини в Києві. У Національному палаці „Україна” розгорталися великомасштабні книжково-ілюстративні виставки: „Видано на Дніпропетровщині за роки незалежності” (2001) та „Славетні імена Дніпропетровщини” (2003). Бібліотека брала участь у виставці „Експо-2004”.

Дедалі активніше бібліотекарі популяризують фонд краєзнавчої літератури через засоби масової інформації. Понад рік по обласному радіо звучали передачі з циклу „На полі слова”, над якими поетеса і журналістка Н. Нікуліна часто працювала саме в стінах бібліотеки. Автори програм „Пороги” обласного телебачення та „Проспект” 11-го телеканалу не раз користувалися краєзнавчим фондом. Бібліотечні працівники й самі ведуть окремі рубрики. Так, з кінця 1997 року до обласної педагогічної газети „Джерело” обласного управління освіти щомісячно передаються матеріали для рубрики „Мое Придніпров’я”, з грудня 2003 року в газеті „Наше місто” засновано невеличку постійну рубрику „Цей день в історії міста”.

Все більш вагоме місце займає в краєзнавчій роботі групове та індивідуальне інформування представників керівних структур, органів влади та місцевого самоврядування. З 1996 року фахівці відділу краєзнавчої літератури почали готувати прес-огляди по Дніпропетровщині „Події. Факти. Коментарі”, спочатку для Національної парламентської бібліотеки України, а згодом для обласної держадміністрації. З 1998 року прес-огляди „Фінанси. Банки. Податки”, а з кінця 2003 – „Соціально-економічний розвиток Дніпропетровщини”,

готуються для начальника обласного фінансового управління. Наприкінці 2003-го також почали готувати інформаційно-бібліографічні бюлетені "Освіта. Молодіжна та соціальна політика. Неповнолітні. Спорт" для заступника голови облдержадміністрації з питань культури.

Інформація з економіки, історії, культури, мистецтва області постійно надається відділам облдержадміністрації, секретаріату обласної ради, обласним управлінням культури та фінансів. На базі краєзнавчих фондів Дніпропетровської ОУНБ готувалися матеріали для створення музеїв фінансового управління та місцевого самоуправління.

Успішній популяризації краєзнавчих документів сприяє діяльність краєзнавчих клубів, про що ми плануємо розповісти у наступному номері журналу «Бібліотечна планета».

Список використаної літератури

1. Баллин Н.П. К вопросу об учреждении публичной библиотеки в Екатеринославе (Письмо из Харькова) // Екатеринослав. юбилейн. листок. – 1887. – 5 мая. – № 13. – С. 115.
2. Основные правила Екатеринославской городской общественной библиотеки: Утвержденные Екатеринослав. Думою 19-20 марта 1903 г. – Екатеринослав, 1903. – С. 18.
3. Отчет о состоянии Екатеринославской городской общественной библиотеки за 1890-1914 гг. – Екатеринослав, 1914.
4. Осипенко Н. Про обласну бібліотеку // Дніпропетр. газ. – 1941. – 4 листоп.
5. Туманова Л. Відновимо скарбницю думки // Зоря. – 1944. – 9 трав.
6. Поповнення фондів обласної бібліотеки // Зоря. – 1948. – 25 лип.
7. Загайная Л. Краеведческая работа областной библиотеки: Выст. на науч.-практ. конф. 28 нояб. 1984 г. – Днепропетровск, [1994]. – 8 с. – (Машинопись) // Архив ДОУНБ. – Ф. 10.1.1, оп. 556.

ЧИТАЧЕЗНАВЧІ РОЗВІДКИ У ХАРКІВСЬКІЙ ГРОМАДСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ (Перша чверть ХХ ст.)

ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглянуто маловідомі факти здійснення читачезнавчих досліджень. Висвітлено досвід упровадження отриманих результатів у роботу бібліотеки, що може становити інтерес як для науковців, так і працівників бібліотек

ДЛЯ будь-якої бібліотеки характерними є власні пріоритети у вивченні користувачів, що зумовлені особливостями структури їхнього контингенту, специфікою наявних інформаційних ресурсів та організацією доступу до них. Аналіз звітів міських публічних бібліотек кінця ХІХ – початку ХХ ст. свідчить, що вивчення складу користувачів та їхніх читачьких інтересів проводилося самостійно у кожній книгозбірні. У публічних бібліотеках для щорічних звітів укладали від 4 до 20 статистичних таблиць. Вони дозволяли аналізувати динаміку відвідувань та кількість книговидач стосовно різних читачьких груп. У більшості бібліотек читачькі групи визначали довільно. Через відсутність наукової класифікації читачів у різних бібліотеках таких груп могло бути від 10 до 41.

Значний інтерес становить досвід читачезнавчих досліджень Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка. Заснована у 1886 р. як Харківська громадська бібліотека, ця книгозбірня має давні традиції вивчення складу читачів, їхніх запитів та організації роботи відповідно до цього. Таку

традицію було започатковано ще в перші роки існування книгозбірні. В "Отчете Харьковской общественной библиотеки за четвертый год... (с 26 сентября 1889 по 26 сентября 1890 г.)", вміщено дані про кількість "передплатників" і чисельність відвідувань за кожен місяць чотирьох минулих років. Так, абонементом у 1890 році користувалися 679 осіб, читальним залом (який у той час мав назву "кабінет для читання" або "читальня") – 2 839 осіб. Щодня читальний зал бібліотеки відвідувало майже 366 читачів. Такі досить високі показники свідчать про надзвичайну популярність бібліотеки серед мешканців міста Харкова.

З метою удосконалення обліку читачів та виявлення їхніх інтересів правління бібліотеки звернулося до відвідувачів із проханням робити один раз на рік на спеціальних картках записи про своє звання, вид діяльності, місце проживання, а під час користування читальнею подавати "особливі квитки для обліку числа відвідувань і кількості та характеру книг, що замовлялися" [1, 12].

І. Тимошенко

Читачів було розподілено на 10 розрядів за системою, що враховувала не тільки соціальний стан, а й вид професійної діяльності.

До першого розряду належали студенти, слухачі та безробітні випускники всіх вищих навчальних закладів не тільки м. Харкова, а й інших міст. Вони були найактивнішими відвідувачами бібліотеки – 40,5%. До другого розряду зараховувались учні середніх і початкових навчальних закладів та професійних училищ (у т. ч. духовної семінарії, музичного, сільськогосподарського, ремісничого, залізничного училищ, фельдшерських курсів) – 7,9%. Читачами третього розряду вважались професори, вчителі гімназій, чиновники різних відомств, які працювали на державній службі, й пенсіонери – 5,3%; четвертого – військові – 2,9%, п'ятого – священнослужителі, особи духовного звання – 0,2%. До шостого – належали "люди вільних професій" – художники, актори, лікарі, які мали приватну практику, адвокати, фотографи, техніки, літератори й публіцисти – 10,8%; до сьомого – представники торговельної сфери, як самостійні, так і наймані працівники, – 8,1%. Ремісники, майстри, слюсарі, кухарі, офіціанти, чорнороби об'єднувались у восьмому розряді – 6,3%. Усіх жінок (7,3%), незалежно від віку, освіти, стану, виду діяльності, віднесли до дев'ятого розряду. До десятого розряду було віднесено осіб чоловічої статі, які не увійшли до попередніх розрядів, – домовласників, землевласників, людей "без певних занять" та тих, хто не визначив виду своєї діяльності. Таких читачів було 10,6% [1, 14-16]. Отже, майже половину всіх відвідувачів бібліотеки становила студентська та учнівська молодь.

Користувачів абонементів розподіляли за віком (дорослі, підлітки, діти); за віровизнанням (православні, іудеї, католики, лютерани, вірменогригоріанці), за станом (міщани, селяни, дворяни, нижчі військові чини, купці, цехові, почесні громадяни, іноземні піддані, духовні), за рівнем освіти.

Диференціацію читачів, розроблену в Харківській громадській бібліотеці, пізніше було удосконалено і запропоновано делегатам Першого всеросійського з'їзду з бібліотечної справи для впровадження у бібліотеках Російської імперії [2, 160].

Використовуючи статистичні дані, працівники бібліотеки розподілили відомості про видані книжки за основними розділами книжкового фонду (медичні, природничі, філософські, історичні, правничі науки, богослов'я, белетристика, народна й дитяча література) та за змістом – "серйозне читання" і "легке читання". З'ясувалося, що 100% книжок, виданих представникам духовенства, характеризувались як "серйозне читання". Студенти читали 75,5% такої літератури, особи вільних професій – 65,9%, чиновники і військові – 59,4%. До категорії "легкого читання" було віднесено ху-

дожню літературу (белетристика), народні і дитячі видання та популярні журнали. Перевагу такому читанню віддавали учні (50,7%), особи інших звань (58%), жінки (66,7%), ремісники (майстрові, 69,3%) та працівники торгівлі (76,3%) [1, 19].

Найбільшою популярністю користувалися твори І. Тургенєва, Ж. Верна, Л. Толстого, О. Пушкіна, О. Островського, М. Гоголя, В. Данилевського, В. Шекспіра, Т. Шевченка, О. Кольцова, Г. Квітки-Основ'яненка.

Піклувались працівники бібліотеки і про залучення до читання неплатоспроможного населення. Для читачів цієї категорії було відкрито "дешевий или удешевленный абонемент", що приймав відвідувачів у недільні та святкові дні. За читання однієї книжки необхідно було заплатити 5 копійок на місяць і 20 копійок застави. За 7 місяців читачами цього відділу бібліотеки стали 376 осіб, яким було видано 1 119 прим. різних видань, переважно "изящной словесности". Серед службового персоналу була Л. Хавкіна – "одна з найвизначніших представників харківської бібліотечної школи. З її ім'ям пов'язаний початковий період розвитку бібліотекознавчої думки в Україні" [3, 38].

У наступні роки до друкованих звітів бібліотеки включаються від 5 до 20 статистичних таблиць, що розкривають склад фонду, контингент читачів, щомісячну кількість відвідувань, розподіл загальної чисельності виданих книг в основних групах (розрядах) читачів і число книг, що видано на одного відвідувача, з короткими коментарями з приводу наведених даних. Так, в "Отчете Харьковской общественной библиотеки за пятнадцатый год ее существования (с 1 октября 1900 г. по 1 октября 1901 г.)" було відзначено, що склад читачів залишився постійним, найбільшу кількість склали студенти (35,1%) та учні (15,1%), порівняно з минулим звітним (1899-1900) роком зросла чисельність читачів-жінок – до 7,2%. Студенти та учні найчастіше відвідували бібліотеку – в середньому 12,5 разу на рік. Зросла кількість відвідувань військовими (12 разів), службовцями (10,2 разу) [4, 23].

Харківська громадська бібліотека піклувалася про розширення свого територіального впливу і вела облік читачів за місцем проживання. У звіті відзначалося, що на першому місці за кількістю читачів знаходився Центральний район, на другому – Театральний, далі – Ветеринарно-технологічний.

Найбільшу кількість книжок протягом року брали студенти та учні (до 14 видань кожен), збільшився обсяг читання військових (13,2) та жінок (7,4). У бібліотеці задовольнялося до 79,4% вимог на друковані видання, найбільший відсоток незадоволеного попиту припадав на відділ художньої літератури (28%), на літературу з питань

богослов'я (21%) та природознавства (19%) [4, 28].

Стосовно роботи нової філії бібліотеки у звіті вказувалося, що серед відвідувачів читального залу "робітники та ремісники склали близько 34% загальної кількості відвідувачів, службовці та особи вільних професій – близько 14%, учні та студенти – 32%, жінки 5%, інші – близько 15%, тобто бібліотека задовольняла потреби всіх верств населення з помітною перевагою інтелектуальних відвідувачів" [4]. Таким чином, у бібліотеці прагнули співпрацювати з різними читацькими категоріями, не обмежуючи доступу до фондів за віком чи освітою.

У звіті вміщено промову з приводу відкриття нової філії. У ній було окреслено основні напрями розвитку стосунків бібліотеки з читачами. Так, відзначено, що для процвітання бібліотеки потрібні не тільки матеріальні ресурси, "але і моральний зв'язок її з читачами", читач мав брати безпосередню участь у всіх сферах діяльності бібліотеки – від вибору літератури для поповнення фондів до організації внутрішнього розпорядку [4, 64].

Разом зі збиранням та фіксацією показників відвідуваності, читаності, відомостей про соціально-демографічні особливості користувачів бібліотеки застосовувалися соціологічні методи й до аналізу, систематизації отриманих даних та впровадження результатів у діяльність бібліотеки.

В "Отчете Харьковской общественной библиотеки за шестнадцатый год ее существования (с 1 октября 1901 по 1 октября 1902 г.)..." як запланований захід передбачалося проведення анкетування "з метою наближення до запитів та духовних потреб читачів" [5, 5]. Підсумки саме цього опитування відсутні, проте у звіті бібліотеки за 1906 р. представлено "Отчет Статистической комиссии по разработке на анкету" [6, 58-69]. Це один із перших відомих сучасним науковцям опрацьованих результатів письмового опитування, проведеного в бібліотеці в Україні на початку ХХ ст.

Протягом двох місяців (з 1 жовтня по 1 грудня 1905 р.) бібліотекарі розповсюдили 4 000 анкет, з яких було повернуто й визнано придатними до аналізу лише 611 (15%) [6, 58]. Такий факт дещо знижує репрезентативність дослідження в сучасному розумінні, але, незважаючи на низьку активність читачів, відповіді на запитання анкети проаналізували й зробили низку ґрунтовних висновків. На запитання анкети відповіли представники всіх розрядів читачів, та переважали все ж студенти і учні (66,2%), за віком найактивнішими були представники таких основних груп: від 17 до 24 років – 54,6%, від 25 до 34 років – 16,4%.

Найбільшим попитом користувалися художня література (до цього розділу фонду зверталося близько 75% респондентів), журнали (52%), газети (49%), а також видання з галузевих відді-

лів – політичної економії (43%), соціології (41%) та історії (38%).

Серед видань російських письменників читачі віддавали перевагу творам Л. Толстого, А. Чехова, І. Тургенєва, М. Гоголя, М. Горького, Ф. Достоєвського, О. Пушкіна, а серед зарубіжних авторів – В. Шекспіра, Г. Ібсена, Е. Золя, В. Гюґо, Й. Гете.

Респонденти виявилися досить активними читачами: особисто передплачували газети та журнали 62%, користувалися фондами інших книгозбірень, купували книжки, мали домашні бібліотеки та брали у товаришів літературу 38% опитаних.

Окрема група запитань анкети стосувалася недоликів у роботі бібліотеки та заходів щодо їхнього усунення. Читачів не задовольняло платне користування послугами бібліотеки – збирання додаткової застави, різниця в оплаті за різні розряди (абонемент, читальний зал). Висловлювалися зауваження щодо стану каталогів: незадовільного розподілу книжок і карток у них за відділами та підвідділами, їхньої недостатньої кількості, помилок у каталогах, відсутності друкованого каталогу нових видань. Читачі звертали увагу керівництва бібліотеки на необхідність виділення в окремий розділ української літератури та вимагали усунути виявлені недоліки. Вони пропонували збільшити кількість кваліфікованих бібліотекарів на кафедрі видачі літератури, вказували на доцільність розмежування процесів повернення та видачі книжок, висловлювали побажання, щоб опитування читачів здійснювалися протягом всього року [6, 63].

Зважаючи на пропозиції користувачів, у 1910 р. в українському відділі було складено каталог українських книжок і літератури з питань українознавства, а надруковано його у 1912 р. під назвою "Каталог книжок українською мовою" [7, 19].

Отже, збирання статистичних показників для річних звітів, аналіз отриманих даних, упровадження результатів соціологічних досліджень у практику роботи сприяли демократизації та удосконаленню діяльності бібліотеки, переходу до прямої співпраці з читачами.

З 1909 р. актуальним напрямом роботи колективу книгозбірні стає боротьба з незадоволеним попитом на художню літературу (белетристику) і періодичні видання. Кількість відмов сягала 22,6%. За рахунок залучення коштів для придбання достатньої кількості примірників часто запитуваних видань рівень незадоволеного попиту знизився у 1911 р. до 12,8%, а у 1912 р. – до 12,3% [8, 16]. Такі показники є досить високими і для сучасних бібліотечних закладів.

Результати роботи бібліотеки було досить високо оцінено в "Кратком очерке деятельности Ха-

рьковской общественной библиотеки за 25 лет" (вміщено як додаток у щорічному звіті). Кількість читачів зросла з 4 961 до 14 201 особи, а книговидача – до 282 тис. прим. Якщо враховувати навіть тільки останній показник, то бібліотека випереджала Одеську міську бібліотеку (177 тис. томів за рік) і бібліотеку Московського Рум'янцевського музею (245 тис. томів). Автори нарисували Харківську громадську бібліотеку "найбільшою серед провінційних бібліотек" [8].

У 20-ті роки ХХ ст. працівники бібліотеки розробляють теоретичні аспекти удосконалення методів дослідження читацького контингенту. У творчому доробку Б. Боровича, який був завідувачем відділу Харківської громадської бібліотеки, консультантом Наркомосу з бібліотечної справи, членом педагогічної ради і лектором школи для підготовки позашкільних працівників [9, 19], значне місце належить опрацюванню методики дослідження читачів [10, 21].

Б. Борович вважав, що бібліотека повинна досліджувати читача у взаємозв'язку з оточуючим середовищем, як особистість, що живе у суспільстві [11, 75]. Таким чином, він, майже одночасно з В. Іванушкіним (УНІК), визначив читача як соціальну постать. Про це йшлося у статті "Пути изучения читателей", що була включена до збірника "Читатель и книга" (1925) [10, 21]. Саме в ній Б. Борович привернув увагу до низки умов, що необхідні для успішного проведення анкетування. Він попереджав, що не потрібно обговорювати заздалегідь запропоновані питання, не роздавати анкети "на дом" (за сучасною термінологією – дотримуватися єдності місця й часу проведення опитування), не підказувати респондентам відповіді. Наголошувалося на тому, що участь читачів в опитуванні має бути добровільною і не займати багато часу. Сама анкета не повинна вміщувати надмірну кількість запитань, не може ставити опитуваного у незручне становище, тобто мусить бути конкретною, зрозумілою, невеликою за обсягом, анонімною й придатною для вирішення практичних завдань, для аналізу, систематизації й використання результатів [11, 81-83].

Звертаючись до інших методів дослідження читачів, Б. Борович розглядав як позитивні сторони їхнього застосування в бібліотечній практиці, так і недоліки або ускладнення, що можуть виникнути у бібліотекаря. Так, "голосні читання" і "обговорення книг", на його думку, доцільно проводити з метою отримати "живий відгук на твір", але вони не дають можливості зібрати статистичний матеріал [11, 85]; "вивчення читацьких формулярів" не може використовуватися як надійний показник читацьких інтересів, тому що в них реєструється тільки реальна книговидача без врахування запитів на літературу, що відсутня у фондах бібліотеки. Одним із об'єктивних методів автор вважав "статистику незадо-

волених вимог" (облік незадоволеного попиту) і пропонував "правильно організувати постановку цієї справи" [11, 97].

Погляди харківського бібліотекознавця відповідають сучасним вимогам до організації проведення анкетування з точки зору застосування методів соціологічних досліджень у бібліотечній практиці і можуть стати у пригоді при проведенні опитувань у бібліотеках [12, 21].

Отже, працівниками Харківської громадської бібліотеки було зроблено вагомий внесок у розвиток як практичних, так і теоретичних засад вивчення читачів, що стало підґрунтям для подальших читачезнавчих досліджень в Україні у першій чверті ХХ ст.

Список використаної літератури

1. Отчет Харьковской общественной библиотеки за четвертый год и протокол общего собрания членов ее 9-го декабря 1890 года. – Х., 1890. – 39 с.
2. Новальська Т. Звіти міських публічних бібліотек Наддніпрянської України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. як джерело вивчення складу читачів // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Вип. 7. – К., 2005. – С. 155-167.
3. Драган Р. Любов Хавкіна. Витоки українського бібліотекознавства // Вісн. Книжк. палати. – 2000. – № 1. – С. 38-40.
4. Отчет Харьковской общественной библиотеки за пятнадцатый год ее существования (с 1 октября 1900 г. по 1 октября 1901 г.) и ее филиального отделения (со 2 февраля по 1 октября 1901 г.). – Х., 1901. – 64 с.
5. Отчет Харьковской общественной библиотеки за шестнадцатый год ее существования (с 1 октября 1901 г. по 1 октября 1902 г.) и ее филиального отделения за второй год его существования (с 1 октября 1901 г. по 1 октября 1902 г.). – Х., 1902. – 86 с.
6. Отчет Харьковской общественной библиотеки за двадцатый год ее существования (с 1 октября 1905 года по 1 октября 1906 года)... – Х., 1906. – 148 с.
7. Отчет Харьковской общественной библиотеки за 24-й год ее существования. – Х., 1910. – 74 с.
8. Отчет Харьковской общественной библиотеки за 26-й год ее существования. – Х., 1913. – 96 с.
9. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917-1923 рр.) – К., 1996. – С. 19.
10. Новальська Т., Тимошенко І. Внесок українських науковців у становлення і розвиток читачезнавства (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.) // Бібл. вісн. – 2003. – № 4. – С. 18-22.
11. Читатель и книга. Методы их изучения. – Х., 1925. – 98 с.
12. Новальська Т. Витоки формування теоретичних засад вивчення читачів // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 3. – С. 19-24.

БІБЛІОГРАФІЧНА діяльність в цілому, і бібліографічно-видавнича зокрема, є невід'ємними елементами пізнавальної, ціннісно-орієнтованої соціально-культурної діяльності. Незважаючи на те, що все більш ширшого розповсюдження набувають електронні бази бібліографічних даних та бібліографічна інформація на сайтах, сьогодні продовжує активно розвиватися бібліографія в традиційній друкованій формі, яка має попит у користувачів.

Пропонуємо вашій увазі огляд бібліографічних видань Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка та інших бібліотек області, що надійшли до Національної парламентської бібліотеки України.

За оглядовий період (1999-2003), поряд із традиційними поточними покажчиками: „Література про Чернігівську область за ... рік” [16], „Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на ... рік” [13], що повністю задовольняють краєзнавчі документно-інформаційні потреби користувачів, вийшли друком бібліографічні посібники, присвячені актуальним питанням культурного і суспільно-політичного життя Чернігівщини.

Зокрема, детально про діяльність Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка можна дізнатися з двох випусків покажчика „Духовна скарбниця краю: (1877-2002)” [11], який підготовлено до 125-річчя бібліотеки.

Перший випуск вміщує історичний нарис, у якому висвітлено внесок видатних діячів Чернігівського земства, Чернігівської української «Громади», товариства «Просвіта» у створення найбільшої книгозбірні краю.

Другий – являє собою бібліографічний покажчик, де матеріали розміщено за двома розділами: «Документи і публікації в збірниках, періодичній пресі та виданнях, що продовжуються» і «Видавнича діяльність бібліотеки». Останній розділ поділено на підрубрики за напрямками роботи бібліотеки. В межах розділів публікації розташовано у хронологічному порядку. На допомогу користувачеві додається іменний покажчик.

Питанням розвитку бібліотечної справи Чернігівської області присвячено покажчик публікацій «Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси» [3]. Матеріали в ньому згруповано за тематичними розділами, а в межах розділів – за абеткою авторів та назв статей. Довідковий апарат складається з «Алфавітного покажчика назв бібліотек та ЦБС» і «Списку періодичних видань, матеріали з яких включено до покажчика». Без сумніву, даний посібник може бути корисним бібліотечним працівникам та усім, кого цікавить історія та сучасний стан бібліотек області. Доречним було б розширити допоміжний апарат, додавши «Іменний покажчик» із включенням персоналій. Можливо, це стало б у пригоді в майбутньому при складанні біобібліографічних посібників, адже не секрет, що газетні публікації – найскладніший матеріал для виявлення і опису при складанні бібліографії.

Розвиток бібліотечної справи в регіоні висвітлено також на сторінках покажчика «Бібліотеки Сосниччини на сторінках преси (1963-2002)» [2]. Матеріали у виданні розташовано в хронологічному порядку, бібліографічні описи супроводжуються короткими анотаціями. Слід відзначити копітку роботу бібліографів з розшуку матеріалів, оскільки у 1963-1964 роках деякі населені пункти Сосниччини за адміністративно-територіальним поділом відносилися до іншого району. Всього до покажчика відібрано 675 публікацій. Допоміжний апарат покажчика складається з іменного покажчика та алфавітного покажчика назв бібліотек району. Зважаючи на хронологічне розташування матеріалу, варто було б додати тематичний покажчик за напрямками діяльності бібліотек.

Хотілося б відзначити, що науковий рівень підготовки бібліографічної продукції за останні роки значно підвищився. Все частіше бібліотеки готують свої видання у співавторстві з різними науковими інституціями. Покажчик «Періодичні видання Чернігівської єпархії “Прибавление к Черниговским епархиальным известиям” (1906-1911), “Вера и Жизнь” (1912-1917)» [25] підготовлено спільно з Інститутом української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського і Чернігівським державним педагогічним університетом ім. Т. Г. Шевченка. У ґрунтовній передмові висвітлюється історія чернігівських єпархіальних часописів і підкреслюється значення духовної періодики у дослідженні регіональних періодичних видань. Історію таких друкув неможливо вивчити без ретельного аналізу публікацій на їхніх сторінках.

Покажчик побудовано за хронологічним принципом, публікації згруповано у п'яти розділах. Прізвища авторів і назв статей подаються згідно з нормами сучасного російського правопису. До публікацій без конкретних назв, а також до біографічних статей («Некрологи», «Ювілеї») подаються анотації. Досконалий допоміжний апарат покажчика містить ряд покажчиків: алфавітний авторів; назв книг і статей; іменний (персоналії) та географічний. Цінність цього видання зумовлена тим, що чернігівські єпархіальні часописи на сьогоднішній день стали бібліографічною рідкістю. Воно стане у пригоді історикам і краєзнавцям, літературознавцям, працівникам архівів і бібліотек.

До 200-річчя Чернігівської губернії вийшов друком «Зведений каталог-довідник місцевих періодичних видань 1839-1917 рр., наявних у фондах Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігівського державного історичного музею ім. В. В. Тарновського (ЧДІМ), Державного архіву Чернігівської області (ДАЧО)» [12]. Матеріали у довіднику згруповано у двох розділах – «Газети» та «Журнали і збірники», які мають окрему нумерацію. Другий розділ також містить «Покажчик організацій та установ, видання яких включено в каталог» та «Предметний покажчик». У «Покажчику орга-

нізацій та установ...» недоречним здається посилання на номер сторінки, а не на позиції. Ускладнює користування виданням і відсутність змісту. В цілому ж посібник – цінне джерело для вивчення історії краю, оскільки видання представлені у ньому, містять багатий фактичний матеріал, що дає уявлення про розвиток науки, народного господарства, культури, медицини, освіти Чернігівщини. Він буде корисним для науковців, архівних, бібліотечних та музейних працівників.

У 2002 р. бібліотека спільно з Чернігівською організацією Національної спілки письменників України розпочала видання серії біографічних нарисів «Портрети земляків». Варто відзначити достатній тираж цих видань – 300 примірників, гарне поліграфічне оформлення, багатий ілюстративний (фото) матеріал. Вони містять цікаву і змістовну інформацію про осіб, яким присвячені. Бажано було б доповнювати видання цієї серії бібліографічною частиною, що сприяло б підвищенню їхньої інформаційної цінності і розширенню кола користувачів.

Певною мірою усуває цю прогалину серія рекомендаційних покажчиків, присвячених творчості письменників Чернігівщини: «Володимир Миколайович Сапон» [6], «Михась Ткач» [20], «Микола Петрович Адаменко» [19], «Микола Костянтинович Холодний» [18], «Станіслав Гаврилович Маринчик» [30], «Петро Григорович Зуб» [24], та методико-бібліографічні матеріали «Побратими» [28], «Талановитий син Ічнянської землі» [21]. Однак, на відміну від біографічних нарисів, вказані видання мають незначний тираж і не можуть задовольнити повною мірою всіх зацікавлених у цій інформації.

Найповніше літературний процес у регіоні представлено в довідниках «Письменники Чернігівщини» [27] і «Літературна спілка "Чернігів"» [17].

У першому довіднику систематизовано матеріал про майстрів слова – членів Національної спілки письменників України, які нині живуть і працюють у Чернігові, Ніжині, Прилуках, в інших містах і селах краю. Персоналії подаються за абеткою, після біографічної довідки вміщено список літератури, що складається з творів письменника, рецензій на них, нарисів про творчу діяльність. Цей матеріал подається в хронологічній послідовності. Цікавим є розділ „Матеріали про літературний процес на Чернігівщині“, в якому вміщено ретельно відібрані публікації з періодичних видань.

За такою ж структурою побудовано і біобібліографічний довідник «Літературна спілка „Чернігів“», випуск якого приурочено до 10-річчя спілки. Розпочинає довідник цікава і змістовна стаття «Шлях у десять років» про історію створення та основні напрями діяльності «Чернігова». Обидва довідники містять іменні покажчики.

Серед біобібліографічних видань Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка заслуговують на увагу посібники, що вийшли у серії «Історики та краєзнавці Чернігівщини», а саме: «Павло Костянтинович Федоренко» [23] та «Віктор Миколайович Шевченко» [5]. Обидва покажчики вміщують біографічні нариси, списки праць та літературу про життєвий та творчий шлях науковців. Допоміжний апарат включає іменний, географічний покажчики, зміст, а перший із названих посібників – алфавітний покажчик праць П. Федоренка. Ви-

дання адресовано краєзнавцям, бібліотечним і музейним працівникам, викладачам історії України, студентам.

Чернігівщина завжди була регіоном розвитку і поширення кобзарства – одного з високих духовних надбань українського народу. На жаль, питання розвою музичного інструментарію та кобзарських шкіл майже зникли з поля зору науковців. Зважаючи на це, приємно відзначити випуск науково-допоміжного покажчика «Кобзарство та лірництво на Чернігівщині» [4], автором якого є кандидат мистецтвознавства О. Васюта. Покажчик містить короткі історичні відомості про кобзу, бандуру та ліру; хронологічну таблицю розвитку кобзарського мистецтва Чернігівщини.

Виявлені матеріали згруповано у восьми тематичних розділах. Цікавим є розділ «Народні співці історії», в якому зібрано персоналії кобзарів та лірників з короткими біографічними довідками. Слід відзначити досконалий довідково-допоміжний апарат посібника, який включає вступну статтю, алфавітний покажчик авторів і назв книг та статей, іменний покажчик і зміст. Науково-бібліографічний покажчик стане у пригоді науковцям, музикознавцям, студентам творчих ВНЗ, всім, хто цікавиться українським музичним фольклором.

Методично-бібліографічні матеріали на допомогу популяризації кобзарського мистецтва у краї представлені у виданні «Гомери України» [8], яке вміщує сценарій літературно-музичної композиції та список джерел, використаних при підготовці посібника.

Заслужують на увагу також методично-бібліографічні матеріали до відзначення Дня української писемності та мови «Найкоштовніший скарб» [21] та «І відгукнеться „Слово...“ в нас» [15], останній присвячений 200-річчю першої публікації «Слова о полку Ігоревім».

Цікавим бібліографічним покажчиком є видання «Декабристи і Чернігівщина» [10]. У ньому зібрано та систематизовано літературу з історії декабристського руху у краї. Посібник складається з 8 розділів, в яких представлені книги, журнальні та газетні статті з відомостями про життя і діяльність декабристів на Чернігівщині. У ньому вміщено 20 статей біографічного характеру та довідку про історію повстання Чернігівського піхотного полку. Окремим розділом представлені бібліографічні покажчики документів з історії декабристського руху, видані у 60-90-х роках ХХ століття.

Варто відзначити роботу працівників ЦРБ та бібліотек-філій, які популяризують творчість митцівземляків. За оглядовий період видано бібліографічні покажчики «Афганістаном зранена душа» [1], «Городнянщина літературна» [9], «Знані люди Щорсівщини» [14], «Ой, як рано обірвалась твоя пісня лебедина» [22], «Поет-романтик з Борзнянщини (В.М. Забіла)» [29]. Ці посібники допомагають відтворити історію Чернігівщини, входження в літературу письменників-краян.

Різноманітні за тематикою і досить вичерпні, бібліографічні видання бібліотек Чернігівщини стали значним внеском в удосконалення і розширення інформаційних ресурсів бібліотек України.

Бібліографічні покажчики бібліотек Чернігівщини

1. Афганістаном зранена душа...: А. Томило: До 10-річчя виводу військ з Афганістану: Біобібліогр. покажч. / Щорс. ЦБС. Займищан. 6-ка-філ.; Склад О.Є. Крумчач. – Займище, 1999. – 10 с. – („Іх батьківщина – Щорська земля”); Вип. 9).
2. Бібліотеки Сосницьчини на сторінках преси (1963-2002 рр.): Бібліогр. покажч./Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Сосниц. ЦРБ ім. Н.К. Крупської; Уклад.: Л. В. Холецька, Т. Г. Осадча. – Чернігів, 2003. – 64 с.
3. Бібліотеки Чернігівщини на сторінках преси: Бібліогр. покажч. публ. за ... р. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Т.Г. Осадча, Ю.М. Самойленко, Л. В. Феоділова та ін. – Чернігів, 1999-2003.
4. Васюта О. Кобзарство та лірництво на Чернігівщині: Наук.-допом. бібліогр. покажч. / Упоряд.: Г.І. Дрозд, Л.М. Поліщук. – Чернігів, 2001. – 64 с.
5. Віктор Миколайович Шевченко: (Біобібліогр. покажч.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігів. держ. ін-т економіки і управління, Чернігів. обл. орг. Всеукр. спілки краєзнавців; Склала Л. Студьонова. – Чернігів, 2003. – 19 с. – (Історика та краєзнавці Чернігівщини; Вип. 3).
6. Володимир Миколайович Сапон: (Реком. покажч.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Упоряд. Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2002. – 22 с.
7. Герої штурму Рейхстагу – наші земляки: Реком. бібліогр. список / Чернігів. ОУНБ ім. В. Г. Короленка; Склала Л. Студьонова. – Чернігів, 2001. – 4 с.
8. Гомери України: Метод.-бібліогр. матеріали на допомогу популяризації кобзар. мистец. на Чернігівщині / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Підгот. О. Рижаєва. – Чернігів, 2003. – 22 с.
9. Городнянщина літературна: Бібліогр. покажч. Ч. 1. / Городнян. ЦРБ; Склала: Н.В. Чередниченко, Т.П. Савоста, В.Б. Калита. – Городнян, 2001. – 36 с. – (Твої люди, Городнянщина).
10. Декабристи і Чернігівщина: Реком. бібліогр. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігів. обл. іст. музей ім. Б.В. Тарновського; Підгот.: І.Я. Каганова, С.О. Половнікова, Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2000. – 40 с.
11. Духовна скарбниця краю (1877-2002) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка. – Чернігів, 2002. – Вип. 1-2. – (До 125-річчя з часу заснування). Вип. 1: Від громадської – до універсальної: (Іст. нарис) / Автор Л.В. Студьонова. – 55 с.
12. Зведений каталог-довідник місцевих періодичних видань 1839-1917 рр., наявних у фондах Чернігівської ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігівського державного історичного музею ім. В.В. Тарновського (ЧДИМ), Державного архіву Чернігівської області (ДАЧО) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Склад.: Г.А. Конопалка, Н.М. Волкова, Л.В. Семенюк. – Чернігів, 2002. – 160 с. – (До 200-річчя Чернігів. губернії).
13. Знаменні і пам'ятні дати по Чернігівській області на 2004 р. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Склад. Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2003. – 84 с.
14. Знані люди Щорівщини: Біобібліогр. Довід. / Щорс. ЦРБ ім. 40-річчя Перемоги; Уклад.: І.В. Артеменко, Л.А. Куса. – Щорс, 2003. – 44 с.
15. І відгукнеться „Слово...” в нас: (Метод.-бібліогр. матеріали до проведення свята кн.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Підгот. О. Рижаєва. – Чернігів, 2000. – 16с.
16. Література про Чернігівську область за ... рік: Бібліогр. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка. – Чернігів, 1999-2003.
17. Літературна спілка „Чернігів”: Біобібліогр. довід. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Громад. об'єднання Літ. спілка „Чернігів”; Авт. перед. слова М.М. Ткач; Упоряд. Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2002. – 66 с.
18. Микола Костянтинович Холодний: Реком. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Склала: Л. Студьонова, І. Каганова. – Чернігів, 1999. – 36 с.
19. Микола Петрович Адаменко: Реком. бібліогр. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Склала Н.Ф. Гонза. – Чернігів, 1999. – 13 с.
20. Михась Ткач: (Реком. покажч.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад. Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2002. – 20 с.
21. Найшоштовніший скарб: Метод.-бібліогр. матеріали до відзначення Дня укр. писемності та мови / Чернігів. ОУНБ; Підгот. О. Рижаєва. – Чернігів, 2002. – 28 с.
22. Ой, як рано обірвалася твоя пісня лебедина / Щорс. ЦБС. Займищан. 6-ка-філ.; Склад О.Є. Крумчач. – Займище, 1999. – 14 с. – (Світлий пам'яті В.І. Полевика).
23. Павло Костянтинович Федоренко: (Біобібліогр. покажч.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігів. від-ня Ін-ту укр. археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Чернігів. обл. орг. Всеукр. спілки краєзнавців; Уклад.: О.Б.Коваленко, Л.В. Студьонова, В.В. Ткаченко. – Чернігів, 2003. – 24 с. – (Історика та краєзнавці Чернігівщини; Вип. 1).
24. Петро Григорович Зуб: Реком. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Упоряд. Н.Ф. Гонза. – Чернігів, 2002. – 19 с.
25. Періодичні видання Чернігівської єпархії „Прибавление к Черниговским епархиальным известиям” (1906-1911), „Вера и Жизнь” (1912-1917): Бібліогр. покажч. / Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Упоряд. О. Тарасенко. – Чернігів, 2003. – 158 с.
26. Петро Олексійович Руденко: Реком. бібліогр. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігів. держ. ін-т економіки і управління; Уклад.: Л. Студьонова, І. Каганова, В. Солонікова. – Чернігів, 1999. – 24 с.
27. Письменники Чернігівщини: Довідник / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Авт. вступ. сл. і біогр. довідк. С.П. Реп'ях (голова Чернігів. орг. Нац. спілки письмен. України); Упоряд. Н.Ф. Гонза. – Чернігів, 2001. – 103 с.
28. Побратими: Методико-бібліогр. матеріали до відзначення ювілеїв К.Т. Журби і Д.М. Куровського / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Чернігів. обл. 6-ка для дітей ім. М. Островського; Уклад.: О.П. Рижаєва, І.П. Непомняша. – Чернігів, 2002. – 15 с.
29. Поет-романтик з Борзнянщини (В.М. Забіла): Бібліогр. покажч. / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, Борзнян. ЦБС. Забілівщин. 6-ка-філ.; Склад.: І.Я. Каганова, Л.П. Максименко. – Чернігів, 2001. – 16 с.
30. Станіслав Гаврилович Маринчик: (Реком. покажч.) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Уклад.: Л.С. Вакулєнко, Л.В. Студьонова. – Чернігів, 2003. – 24 с.
31. Талановитий син Ічнянської землі: [Письм. А.П. Дрофань]: (Метод.-бібліогр. матеріали) / Чернігів. ОУНБ ім. В.Г. Короленка; Підгот. Д.В. Набок. – Чернігів, 1999. – 4 с.

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

БІБЛІОТЕКА ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ДОЗВІЛЛЯ МОЛОДІ

Н. Кусяя

Робота з молоддю завжди знаходиться в центрі уваги колективу Центральної бібліотеки м. Щорс Чернігівської області. Щоб залучити до себе юних читачів, тут запроваджують цікаві, оригінальні форми роботи.

У бібліотеці працює клуб старшокласниць “Подружка”. Незважаючи на таку теплу назву, під час засідань клубу розглядаються важливі проблеми. Одним із найбільш цікавих його заходів останнього часу стало засідання, присвячене відкриттю Року Польщі в Україні, „Україна і Польща: міждержавні зв'язки”. Своїми враженнями від відпочинку минулого літа у Польщі поділилися старшокласники, чим викликали щире зацікавлення присутніх.

З неослабним інтересом члени клубу слухали і вчительку Н. Мохневу. Вона керувала групою польських дітей, котрі перебували у нас з візитом у відповідь, спілкувалася з польськими колегами. У невимушеній бесіді про міждержавні зв'язки двох країн і про становлення дружних та ділових відносин між Щорським районом і Великопольським воєводством брали участь провідні бібліотекарі центральної бібліотеки С. Вітинник та Н. Коваленко.

До засідання було підготовлено виставку „Україна та Польща – разом у Європі”, на

якій, зокрема, експонувалися видання про Великопольське воєводство, подаровані головою райдержадміністрації. Наприкінці заходу демонструвався відеофільм про Великопольське воєводство.

Значний розголос у м. Щорс мало проведено великого комплексного заходу – літературного свята загальнонаціонального значення до Дня слов'янської писемності і культури.

Нас зацікавила пропозиція добродійної організації „Єдність” щодо фінансування „Росзакордонцентром” при Посольстві Росії в Україні проведення свята російської книги. Було виділено кошти на його інформаційне забезпечення, організацію виставки, оренду двох залів.

Ідею проведення такого заходу підтримали вчителі російської мови та зарубіжної літератури шкіл міста. У процесі підготовки розгорнулося активне листування з російськими письменниками – вихідцями з нашого краю. З Південного Уралу надійшов бібліографічний покажчик творів Л. Большакова (автора книги „Шляхами великої долі”, трилогії „Літа невольничі” та багатьох інших публікацій), виданий Оренбурзькою обласною бібліотекою.

Отримано листа і від головного редактора російського журналу «Под'єм» І. Євсієнка – уродженця села Займище, який підтримує дружні зв'язки з завідувачем місцевої бі-

бліотеки, краєзнавцем О. Крумчачем (на своїх сторінках „Бібліотечна планета” вже розповідала про досвід роботи Олександра Євгеновича).

У центральній бібліотеці демонструвалася розгорнута книжково-ілюстративна виставка, на якій було представлено документи, одержані в дар від Посольства Росії в Україні за посередництвом народного депутата України О. Петрова.

На свято запросили народні аматорські колективи: театральний, що представив п'єсу А. Чехова „Ювілей”, танцювальний, котрий виконав російські танці, та вокальний, у виконанні якого прозвучали класичні романси та російські пісні.

Перше відділення свята присвячувалось А. Чехову, М. Гоголю, М. Лермонтову, І. Крилову та ін. У другому відділенні відбулася презентація спеціально підготовленого бібліографічного покажчика „Ім Сновщина крила дала” (р. Снов – головна водна артерія нашого краю), яке містить матеріали про російських письменників-краян – А. Рибаківа, Л. Вакулєвську, М. Максимову та ін.

Було проведено вікторину «Російські письменники – ювіляри року», в якій передбачалася участь користувачів різних вікових категорій. Уроцисте нагородження переможців вікторини стало фінальним акордом свята.

ДЕНЬ Незалежності – визначне свято України, символ досягнення заповітних прагнень волелюбного українського народу – утвердження власної державності.

Напередодні чотирнадцятої річниці Незалежності України Національна парламентська бібліотека України розгорнула книжково-ілюстративну виставку “Через незалежність – до відкритого суспільства”. Представлені в її шести розділах документи із фондів Бібліотеки висвітлюють розвиток парламентаризму, діяльність Уряду та Президента України, процеси становлення громадянського суспільства в незалежній Україні, в тому числі через розвиток освіти, науки та культури як невід’ємних складових державності.

Один із розділів експозиції називається „Мистецтвом встелені шляхи”. Тому цілком природним її продовженням стала тематична виставка виробів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва народних майстрів та аматорів „Любіть всім серцем Україну”, організована спільно з Київським міським центром народної творчості та культурологічних досліджень. Представлено широкий жанровий діапазон народних мистецьких виробів: вишиванки, старовинні рушники, живопис, малярство, декоративний розпис, гончарні вироби, соломо- та бісероплетіння і багато інших зразків народної творчості. Довершували експозицію прекрасні живі квіти з колекції Національного ботанічного саду ім. М. Гришка НАН України.

Відкриваючи виставку, начальник Головного управління культури, мистецтв та охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації О. Биструшкін особливо відзначив важливість такого заходу для прищеплення українській

молоді любові і поваги до культурної спадщини свого народу.

Заступник генерального директора НПБ України Г. Кириченко у своєму вступному слові підкреслила, що незалежність держави неможлива не тільки без постійного економічного зростання і соціальної стабільності, а й без розвитку культури та утвердження високих гуманістичних принципів у державному устрої.

У відкритті виставки взяли участь: головний консультант Головного інформаційного управління Секретаріату Президента України Х. Максимович, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України

Г. Скринник, директор Канадського товариства „Приятелів України” Л. Шимко, директор Київського центру народної творчості та культурологічних досліджень М. Пересунько, представники

Національної спілки художників, Спілки народних майстрів України та вищих навчальних закладів відповідного профілю, працівники музеїв, науковці, мистецтвознавці, відомі народні майстри та аматори

України. Подія широко висвітлювалася засобами масової інформації.

Окрасою свята стали виступи Зразкового театру „Барвограй” Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва та Г. Козлової – лауреата Всеукраїнського конкурсу виконавців на народних інструментах.

Під час роботи виставки діяла творча майстерня з показом народними майстрами унікальних ремесел, і кожен бажаючий міг навчитися виготовляти українські сувеніри-подарунки.

З інформацією про виставку „Любіть всім серцем Україну” можна ознайомитися на сайті бібліотеки www.nplu.kiev.ua у рубриці „Новини і події”.

Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського 1918-1964. Вип.1: 1918-1941. – К., 1998. – 332 с.; Вип. 2: 1941-1964. – К., 2003. – 357 с.

ОСТАННІМ часом з'явилося багато праць, де тією чи іншою мірою висвітлюється наша бібліотечна "terra incognita" – історія бібліотек України у ХХ ст. Серед таких розвідок безумовно значущим є фундаментальне дослідження з історії Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ) знаних вчених – генерального директора цього закладу, академіка О. Онищенка та директора Інституту рукопису НБУВ, професора, доктора історичних наук Л. Дубровіної. Видання охоплює найскладніший період діяльності Бібліотеки – з початку її заснування у 1918 р. до 1964 р.

У ці дуже насичені подіями роки відбувалося становлення вітчизняних бібліотек, розвивалася нова система їхньої організації та бібліотечної діяльності, формувалися засади сучасної системи бібліотек та бібліотечних технологій, методологічні та методичні засади бібліотекознавства. Усе це здійснювалося в умовах руйнівних соціальних подій першої половини ХХ ст. – революцій, політичних переслідувань, голодомору, війн. Між тим, у цих складних умовах було закладено міцні підвалини для сучасної, досить розвинутої, системи бібліотечного обслуговування в Україні.

Новаторство праці, що розглядається, полягає в тому, що в ній у контексті реальної історії нашої країни висвітлюються основні етапи становлення та розвитку НБУВ як соціальної інституції національного рівня, органічної складової суспільства. Важливою перевагою є персоналізація історії Бібліотеки, наповнення її існування живою історією осіб: як лідерів, так і пересічних бібліотекарів, простеження непростого долі кожного з трьох поколінь працівників, об'єктивна оцінка їхнього внеску в розвиток бібліотечної справи та науки.

Матеріал випусків структуровано так, що є можливість усвідомити специфіку кожного періоду та його спадкоємність у розвитку, а також внесок значної групи наших колег в історію бібліотеки.

Перший етап – створення національної бібліотеки незалежної Української держави в 1918 р. та її діяльність до 1923 р в умовах Української революції та перших років радянської влади під егідою Тимчасового комітету. Вже з самого початку роботи перед Бібліотекою поставлено завдання слугувати духовному та науковому розвитку країни. До її діяльності причетні такі видатні вчені, як М. Василенко, В. Вернадський, А. Кримський, С. Єфремов, В. Кордт, Д. Багалій, П. Стебницький, П. Тутковський, В. Міяковський, В. Липський, Д. Граве та ін. Було сформовано міцний кадровий склад фахівців, які на високому організаційному та науковому рівні створюва-

ли засади діяльності Бібліотеки, рятували численні книжкові колекції й зібрання освітніх та релігійних установ і товариств, приватних осіб, конфіскованих бібліотек, видавничої продукції друкарень тощо. Це відомі вчені – Ю. Меженко, О. Ківлицький, І. Кревецький, М. Марковський, Г. Житецький, І. Балінський, Л. Биковський та ін.

Плідним був етап з 1923 по 1928 р., коли Всенародна бібліотека України (ВБУ) заявила про себе як про національну установу вже світового рівня: сказала нове слово у створенні бібліотечних технологій, стала республіканським центром у галузі наукової та науково-методичної діяльності з бібліотекознавства та бібліографії, історії книги, почала видавати спеціальні фахові видання. У цей період значний науковий внесок в її роботу зробили: С. Постернак, В. Іваницький, Я. Маяковський, М. Сагарді, М. Ясинський, В. Козловський, О. Карпінська, Н. Піскорська, Д. Балика, О. Бродовська, В. Кордт, А. Криловський та ін.

У наступний період – 30-ті роки – Бібліотека перетворюється в ідеологічну установу, що має забезпечувати інтереси радянської влади. Це час розгрому української школи бібліографознавців та бібліотекознавців. Страчено та заслано найкращі кадри. ВБУ перейменовується в Бібліотеку Академії наук УРСР. У ці роки сюди прийшли молоді кадри – П. Попов, Н. Дзбанівський, С. Маслов, М. Геппенер, Б. Зданевич, Ф. Максименко, М. Оксіюк та ін., котрі були змушені працювати в умовах ідеологічних заборон, хибної концепції перетворення головної наукової бібліотеки в бібліотеку загального радянського типу, яка у першу чергу орієнтується на обслуговування масового читача. Нові іспити чекають Бібліотеку у період війни та післявоєнної відбудови. У дослідженні показано роботу бібліотеки в умовах евакуації в Уфі та окупації у Києві, розкрито героїчну працю бібліотекарів, відзначено внесок Ф. Чекалова, Б. Зданевича, М. Геппенера, Т. Марковської та ін. працівників, які вистояли у ті роки по обидва боки фронту і змогли врятувати бібліотеку, однак, не свою долю.

У 1948-1964 рр. книгозбірня стає Державною публічною бібліотекою (ДПБ) – головною бібліотекою УРСР, водночас виконуючи функції головної бібліотеки АН УРСР. Особлива увага приділяється методичній роботі, значний внесок у розвиток якої зробили Н. Плесський, Я. Прайсман, А. Адаменко, Ф. Максименко, О. Ровнер, Т. Волобуєва, А. Торштейн, Т. Шеффер, О. Рабчинська, І. Бойко, Г. Гіммельфарб, Й. Шубинський, А. Шкваркін, К. Плахотний та ін.

М. Слободяник

У другій половині 50-х років ДПБ УРСР доручаються нові завдання щодо підвищення ролі бібліотек у комуністичній розбудові. Автори показали, як у зв'язку з цим змінюються комплектування фондів і організація каталогів, розвиваються рекомендаційна бібліографія та „керівництво читанням”, а також перебудовується діяльність в умовах розвитку науково-технічного знання, змін у міжнародній політиці, коли Бібліотека стає депозитарієм ООН, ЮНЕСКО, МОП, МАГАТЕ, ВОЗ та ін. міжнародних організацій.

Останній період, що розглядається у виданні, – 1959-1964 роки. У цей час вводиться радянська система ББК, оголошується курс на розвиток науково-допоміжної бібліографії, проводиться ідеологічне редагування каталогів, здійснюється спеціалізація і комплектування літературою в межах системи АН УРСР та організація науково-технічної інформації та пропаганди в установах Академії. Спостерігається зростання кількості читачів-науковців. До Бібліотеки приходять нове покоління бібліотечних діячів, бібліографів, книгознавців і серед них С. Петров, Т. Золотар, Я. Бірюк, М. Баженова, О. Молодчиков, В. Резнікова, Л. Гольденберг, О. Скокан, Л. Беляєва, Ф. Сарана, С. Сороковська, В. Коваль, Д. Йофанов, М. Візир, З. Руда, А. Ряппо, Ф. Шимченко, М. Рудь, К. Коваленко, О. Ульянова, Й. Шубинський та ін.

Автори видання докладно висвітлюють, як на усіх етапах розвитку відбувався процес організації та поповнення фондів НБУВ, розкривають їхній склад і зміст, розповідають про політику комплектування, у тому числі обов'язковим примірником.

Також у виданні йдеться про формування наукових напрямів у бібліотекознавстві, зокрема, дискусії щодо каталогізації та систематизації літератури, комплектування фондів, у т. ч. україніки, а також найскладнішу проблематику – створення національного бібліографічного репертуару.

Отже, за короткий період з 1918 по 1964 р. в Україні сталися кардинальні зміни у державному устрої, політичному курсі, ідеології, політиці, відбулася низка соціальних катаклізмів. Усі ці соціальні бурі відчула на собі і Бібліотека, змінюючись разом із країною. Однак за

всіх умов, і автори це переконливо показують, Бібліотека була важливим національним науково-інформаційним центром, плідно виконувала свої обов'язки, активно розвивалася.

Обидва томи написано на ґрунтовній джерельній базі, на основі ретельного вивчення численних архівних документів. Простежується динаміка змін фонду, кадрів, структури, читацького складу у співставленні із загальними тенденціями у соціально-економічному та політичному розвитку України, із державною політикою у сфері бібліотечної справи, а також із здобутками бібліотечної науки, яка пройшла цікавий і оригінальний шлях, попри усі негаразди бібліотечного життя. Авторам вдалося показати особливу роль і загальнонаціональну цінність головної української книгозбірні як унікального явища нашої держави. Ці книжки варто прочитати усім сучасним й майбутнім бібліотекарям, бібліографам, книгознавцям, бо вони допомагають усвідомити суспільне значення бібліотек.

Проте в історії книгозбірні залишаються ще нез'ясовані питання. Насамперед до них відноситься висвітлення напружених стосунків між ВБУ і УНІК, які мали негативні наслідки як для цих установ, так і для бібліотечної науки та практики в цілому.

Враховуючи численні спроби „канонізувати” постать відомого спеціаліста Ю. Меженка, цікавою була б оцінка авторитетних авторів результатів його діяльності на посадах голови Ради бібліотекарів ВБУ і, особливо, директора Бібліотеки у напружений повоєнний період.

Потребує поглибленого дослідження і діяльність визначного діяча вітчизняної культури, першого директора ВБУ С. Постернака.

Автори продовжують працювати над літописом Бібліотеки, тож сподіваємося на скоріший вихід у світ наступного випуску. Хотілося б підкреслити, що ця праця є першим серед країн СНД виданням такого роду, де так детально, усебічно і ґрунтовно показано історію бібліотечної справи через історію національної бібліотеки. Побажаємо авторам успіхів у подальшій роботі над цим важливим для нас усіх дослідженням.

ВАЖЛИВИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

Петрова Л. Бібліотека в умовах суспільно-економічних змін. – К., 2003. – 302 с.

ОСТАННЄ десятиріччя ХХ ст. позначилося на бібліотеках України кардинальними змінами, пов'язаними з трансформаційними процесами суспільного розвитку. Найважливішою проблемою стала адаптація діяльності до умов ринкового середовища: визначення нових пріоритетів, засвоєння нетрадиційних технологій економічних взаємодій, становлення бібліотеки як суб'єкта господарювання та ви-

робника бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг. У кінцевому підсумку це спричинило необхідність прийняття бібліотекою нової моделі функціонування, адекватної сучасному стану розвитку суспільства.

Видання монографії, що присвячена дослідженню саме економічних аспектів роботи бібліотеки,

Н. Кушнаренко

стало важливою подією у бібліотечному житті України. Адже бібліотеки накопичили достатньо практичних знань з економічної діяльності, які вимагають теоретичного узагальнення та наукового обґрунтування з метою розробки нових концепцій і стратегій, ефективних технологій та методик, конкретних рекомендацій щодо організації функціонування в ринкових взаємодіях. Разом з тим, сучасний стан та здобутки українського бібліотекознавства характеризуються недостатнім рівнем опанування теоретико-концептуальних засад розвитку бібліотеки в контексті соціально-економічних перетворень. Про це свідчить і відсутність фундаментальних видань вказаної тематики.

Дослідження Л. Петрової створює об'єктивне наукове підґрунтя для осмислення нової сутності бібліотеки як суб'єкта соціально-економічних трансформацій, інтелектуально-виробничої системи, роль якої в умовах переходу до ринкової економіки та інформатизації суспільного розвитку значно зростає та набуває нового якісного змісту. Саме тому вихід у світ цієї узагальнюючої праці – справа важлива і корисна.

Хронологічні рамки дослідження не обмежені періодом з середини 80-х років ХХ століття до сьогодення. Подекуди вони сягають початку століття, що дає можливість відстежити еволюцію підходів до економічних аспектів бібліотечно-інформаційної діяльності та становлення економіки бібліотеки. Зазначимо, що цікавим і корисним у такому разі міг би бути тематичний покажчик, який би допоміг вийти на новий рівень дослідження.

Актуальність розвідки не викликає сумніву. Вона зумовлена об'єктивним протиріччям, що виникло між реальною необхідністю оновлення діяльності бібліотеки в ринкових умовах та наявними ресурсними можливостями, недостатнім трансформаційним потенціалом для створення сучасного бібліотечного закладу, здатного задовольнити нові суспільні потреби в інформаційних продуктах і послугах.

План монографії чіткий і логічний. Її структура охоплює практично весь спектр проблем бібліотечної діяльності, які презентовано у п'яти розділах. Кожен із них віддзеркалює нові підходи до організації усіх напрямів функціонування бібліотеки – від визначення теоретико-методологічних засад економічних змін, що здійснюються в бібліотечній сфері, та особливостей процесу формування нової термінології до нагальних проблем створення інформаційного потенціалу, впровадження технологічних новацій, розширення соціально-комунікативної та фінансово-господарської діяльності, застосування нетрадиційних сервісних форм обслуговування користувачів, вироблення і надання адекватних сучасним потребам користувачів бібліотечних продуктів і послуг.

На основі теоретичного аналізу наукових здобутків та практичного досвіду автором досліджено і відтворено процес адаптації бібліотеки до ринкових

умов, становлення її як суб'єкта господарювання, що забезпечує збереження й передачу накопиченого культурного досвіду цивілізації через різні форми обслуговування користувачів та реалізує потенційні можливості економічної діяльності. Теоретично оформлено та практично підтверджено закономірність системної трансформації бібліотеки, яка є результатом цілеспрямованого, керованого бібліотечного процесу. Його динаміка забезпечується комплексом дієвих програм, планів оперативно-функціонального управління, спрямованих на задоволення соціально-економічних потреб і підкріплених розширенням взаємовідносин із соціальними структурами та суб'єктами господарювання.

Слід наголосити, що вперше у вітчизняній науковій літературі здійснено аналіз процесів перетворення бібліотеки з точки зору макро- і мікроекономічного підходів, що дозволило запропонувати концепцію розвитку бібліотеки в ринковій економіці. Автором детально вивчено стан правового забезпечення і фінансової підтримки вітчизняних та зарубіжних бібліотек, досліджено сутність соціально-економічних трансформацій бібліотеки в ринкових умовах, доведено, що ефективність її розвитку залежить від наявних економіко-ресурсних можливостей, прийнятої стратегії змін, а також цілеспрямованих, науково обґрунтованих дій системи управління.

Логічним завершенням праці є обґрунтування загальної стратегії змін бібліотеки як суб'єкта соціально-економічних перетворень, розробка концептуального підходу до її поетапної трансформації, побудова системної моделі бібліотеки, адаптованої до сучасних соціально-економічних умов України та програма реалізації стратегії змін на концептуальному, функціональному, організаційному, конструктивному і технологічному рівнях.

Незважаючи на значний обсяг монографії (21,35 обл.-вид. арк.), вона не є вичерпним дослідженням цієї теми. Проблема розвитку сучасної бібліотеки в умовах суспільно-економічних змін – складна і багатоаспектна.

На жаль, у виданні майже не відображається процес підготовки та перепідготовки бібліотечних менеджерів, здатних забезпечити успіх соціально-економічних трансформацій сучасної бібліотеки, хоча розробка загальнотеоретичних та організаційних засад бібліотечно-інформаційної освіти є важливою дослідницькою проблемою. Зрозуміло, що розвідки в цій галузі є досить перспективними і мають продовжуватися.

Наведене зауваження не знижує наукової та інформаційної цінності монографії, яка заповнила відсутній напрям наукового осмислення і узагальнення здобутків соціально-економічного розвитку бібліотеки та посіла гідне місце в українському бібліотекознавстві. Підтвердженням цього є активне використання видання бібліотекознавцями, бібліотечними фахівцями, викладачами, аспірантами, студентами.

З

4 по 12 червня 2005 року у м. Судак представники тридцяти держав світу взяли участь у 12-й Міжнародній конференції **„Крим-2005: Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу”**. Темою щорічних обговорень обрано: **„Бібліотеки, інформація та інтелектуальна власність в епоху інформаційного суспільства”**.

Україну представляли делегати від обласних управлінь культури, державних, обласних універсальних наукових бібліотек, централізованих бібліотечних систем, міських та районних бібліотек тощо. Участь у конференції взяли заступник міністра культури і туризму України **О. Шокало-Бенч** та начальник відділу аналізу і прогнозування діяльності бібліотек та інформаційних мереж Міністерства **Т. Прокошева**.

Національну парламентську бібліотеку України представляли генеральний директор **Т. Вилежанина** та заступник генерального директора **Г. Кириченко**.

У вступній доповіді **„Бібліотеки та університети в електронно-інформаційному середовищі: перші кроки на шляху від інформаційного суспільства до суспільства знань”** голова Організаційного комітету конференції **Я. Шрайберг** (Москва, Росія) зупинився на головних особливостях розвитку бібліотечно-інформаційних та освітніх технологій на сучасному етапі і підкреслив роль бібліотек у цьому процесі.

Цього року на конференції започатковано так званий **„фестиваль бібліотек”**, тобто проведення днів бібліотек окремих держав. Найбільшу аудиторію зібрав і найбільшого резонансу набув **День бібліотек Білорусі**, родзинкою якого стала презентація концепції інноваційного розвитку Національної бібліотеки Білорусі (НББ) в умовах нового приміщення, оскільки її фонди і читальні зали досі були розташовані у декількох розрізних будівлях, що створювало незручності для обслуговування користувачів. Ця проблема актуальна для багатьох великих бібліотек України, в тому числі і для НПБ України. У своїй доповіді директор Національної бібліотеки Білорусі **Р. Мотульський** підкреслив, що побудова нового приміщення НББ сприятиме створенню в республіці унікального архітектурно-будівельного і програмно-технічного комплексу, діяльність якого спрямовуватиметься на задоволення інформаційних і соціокультурних потреб суспільства.

Нова сучасна будівля має загальну площу 112 670 кв. м., фондосховище розраховано на 14 млн. одиниць зберігання, у 20 читальних залах одночасно зможуть розміститися 2 000 читачів. Приміщення знаходиться поблизу станції метро,

має зручні під'їзди для транспорту та підходи для користувачів, у ньому встановлено новітнє бібліотечне обладнання; підведено усі можливі комунікації; застосовано спеціальне покриття стін для створення ефекту термоізоляції, тобто влітку у такому приміщенні буде прохолодно, а взимку – тепло; створено комфортні умови для користувачів і працівників.

Для забезпечення виконання НББ функцій державного інформаційного та соціокультурного центру до бібліотечного комплексу входять конференц-зали, центри ділових зустрічей, прес-центр, музейний комплекс, художня галерея, виставковий павільйон, рекреаційні зони, кав'ярня та ресторан, спортивно-оздоровчий модуль, салон краси, дитячі ігрові кімнати, центр комп'ютерних ігор.

На **Дні російських бібліотек** змістовним був виступ начальника відділу архівів Департаменту державної політики Міністерства культури і масових комунікацій Російської Федерації **Є. Кузьміна** (Москва, Росія). Йшлося про нову концепцію державної політики РФ у сфері бібліотечної справи, зокрема, акцентовано на тому, що в сучасних умовах інформаційні ресурси бібліотек набувають стратегічного значення. Водночас було зазначено, що бібліотечні фонди, які не поновлюються, гальмують процес формування суспільства знань, спотворюють справжню картину світу.

Серед основних напрямів державної політики у бібліотечній сфері Є. Кузьмін, зокрема, назвав: удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної діяльності з метою забезпечення соціальних гарантій населенню на інформаційно-бібліотечне обслуговування; розвиток інформаційних ресурсів бібліотек та їхню інтеграцію з метою підвищення якості інформаційно-бібліотечного обслуговування населення; забезпечення збереження бібліотечних фондів як частини культурного спадку країни; організацію розподіленого бібліотечного фонду (корпоративне комплектування та корпоративне зберігання); розвиток кадрової політики галузі; посилення присутності бібліотек Росії у світовому інформаційному просторі; зміцнення і розвиток матеріально-технічної бази бібліотек та бібліотечної справи.

Радник відділу бібліотек Управління культурної спадщини, художньої освіти і науки Федерального агентства по культурі і кінематографії **В. Ніколаєва** (Москва, Росія) спробувала дати відповідь на запитання: скільки коштують російські бібліотеки? Цікавим є підхід до бюджетного фінансування російських бібліотек: при складанні бюджетів розподіл витрат здійснюється відповідно до окремих завдань з обов'язковим зазначенням очікуваних результатів – це, так зване **„бюджетування, орієнтоване на результат”**.

Г. Кириченко

У рамках **Дня українських бібліотек** на конференції проведено дві сесії та «круглий стіл».

На сесії **„Бібліотечні системи України на шляху інтеграції”** учасники заслухали доповідь начальника відділу аналізу і прогнозування діяльності бібліотек та інформаційних мереж Міністерства культури і туризму України (МКіТ) **Т. Прокошевої** *„Державна політика України в галузі бібліотечної справи: нові орієнтири”*. Розповідаючи про „Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки”, затверджену Законом України, Т. Прокошева особливо наголосила на важливості виконання пункту, який рекомендує до 1 липня 2006 року розробити та затвердити державні соціальні стандарти надання послуг населенню у сфері культури. «Саме тому, – додала Т. Прокошева, – ми вирішили провести “круглий стіл” з цієї тематики під час Кримської конференції».

Учасники “круглого столу” **„До розробки державних соціальних стандартів на бібліотечні послуги в Україні”** висловили своє бачення різних аспектів зазначеної теми.

Генеральний директор НПБ України **Т. Вилегжаніна** у своїй доповіді *„Бібліотечна послуга в сучасному суспільстві: значення, визначення пріоритетів для гарантованого державного фінансування”* підкреслила, що у повсякденній діяльності бібліотек усі послуги – документні, комунікативні, бібліотечного сервісу – існують у сукупності. Основна проблема полягає у тому, що з усього комплексу бібліотечних послуг треба виокремити соціально значущі, які повинні підтримуватися державою. Саме для цього необхідно розробити державні соціальні стандарти на бібліотечні послуги у розрахунок на одного жителя України.

Зважаючи на те, що стратегічним напрямом зовнішньої політики України є курс на євроінтеграцію, важливо досягти відповідності українських соціальних стандартів європейським. Це потребує вивчення і використання зарубіжного досвіду, зокрема Великої Британії, окремих регіонів і суб'єктів Російської Федерації (Татарстан, Вологодська область тощо).

Обов'язково необхідно враховувати стандарти ІФЛА, на основі яких розробляються національні стандарти публічних бібліотек світу, з урахуванням особливостей і досвіду окремих країн (основні положення доповіді Т. Вилегжаніної викладено у „Колонці головного редактора” цього числа журналу – див. с. 4).

Директор Державної бібліотеки України для юнацтва **Г. Саприкін** у своєму виступі підняв проблему оцінки діяльності бібліотек і запропонував створити єдину міжвідомчу групу з визначення критеріїв такої оцінки. Крім того, він зазначив, що МКіТ України доцільно запровадити систему грантів для бібліотек, що зменшило би напругу у питанні фінансування. Щодо тендерів на закупівлю документів для фондів бібліотек, то, на думку Г. Саприкіна, вони погіршують оперативність комплектування.

Директор Національної бібліотеки України для дітей **А. Кобзаренко** виступила з пропозицією створити міжвідомчу робочу групу для розробки відповідних нормативів з визначення вартості бібліотечних послуг.

І. Левченко, директор Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Каразіна, у своїй доповіді говорила про проблеми зберігання фондів – адже бібліотеки не будуються; про шкідливість тези щодо самофінансування бібліотек – основні бібліотечні послуги повинні залишатися доступними для населення, тобто безкоштовними; про назрілу необхідність змін у кадровій політиці в бібліотечній галузі; про тендерні закупівлі, які є „смертю для бібліотек”; про системний підхід до оцінки діяльності бібліотек.

На сесії **„Інформаційні технології бібліотек України”** прозвучали цікаві доповіді, зокрема: керівника Центру бібліотечно-інформаційних технологій Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського **Л. Костенка** – про електронні наукові видання в системі документальних комунікацій; головного інженера з автоматизації Кіровоградської ОУНБ ім. Д. Чижевського **О. Волохіна** – щодо проекту Calimega; заступника директора Національної бібліотеки України для дітей **І. Торліна** – стосовно віртуальної довідки, зокрема з пропозицією створити об'єднану віртуальну довідку бібліотек України; директора Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва **Л. Ковальчук** – про фандрейзинг у діяльності бібліотек та про необхідність державного замовлення на навчання спеціалістів з бібліотечної справи.

Директор ТОВ НВП „Ідея” **І. Якобсону** своєму виступі розповів про десятирічний досвід співпраці з бібліотеками України і висловився за внесення змін до Закону України „Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”, які б дозволили спростити процедуру торгів із закупівлі літератури для фондів публічних бібліотек.

Велику увагу учасників конференції привернув спеціальний захід – **відкрите засідання Ради партнерства при МКіТ України**, організаторами якого виступили Міністерство, Міжнародний фонд „Відродження” та НПБ України.

Перед представниками профільних міністерств країн – учасниць конференції, українськими та зарубіжними делегатами з доповідями про ідею та мету створення, основні засади і функції Ради партнерства, плани її діяльності на 2005 рік виступили: заступник міністра культури і туризму України **О. Шокало-Бенч**, директор з інноваційної та комунікаційної діяльності МФ „Відродження” **О. Архипська** та генеральний директор НПБ України **Т. Вилегжаніна**.

Серед розглянутого на конференції слід назвати проблеми: бібліотечних кадрів; дотримання авторського права та захисту інтелектуальної власності в діяльності бібліотек; читання та інформаційної грамотності; збереження і захисту бібліотечних фондів; доступності інформаційних ресурсів для людей зі спеціальними потребами. Об-

говорювалися питання толерантності громадянського суспільства, сучасних технологій у традиційному комплектуванні бібліотек, ефективності корпоративної каталогізації, соціально-культурної місії інтелігенції тощо.

У рамках конференції відбулися заходи, пов'язані з міжбібліотечним абонементом і доставкою документів (МБА та ДД). Це семінар *„Консолідація інформаційних ресурсів бібліотек Росії і СНД для формування спільного інформаційного простору: забезпечення вільного доступу до інформації через МБА і ДД”* та *ІГ яте ювілейне засідання Секції з міжбібліотечного абонементу держав – учасниць СНД.*

У семінарі взяли участь повноважні представники п'яти держав – учасниць СНД: Білорусі, Казахстану, Киргизії, Росії та України.

Всі учасники одноставно висловили думку, що бібліотеки країн СНД мають ті ж самі проблеми, пов'язані з МБА та ДД, – недостатнє фінансування відповідних витрат, високі поштові тарифи на пересилання документів по МБА. Гостро стоїть питання щодо дотримання авторських прав, особливо при здійсненні електронної доставки документів. На становлення системи МБА впливає той факт, що держави Співдружності знаходяться в різних валютних зонах.

Кожен доповідач говорив про особливості МБА та ДД своєї країни. Так **Н. Березіна** – голова Секції МБА/ДД СНД, заступник директора з бібліотечно-інформаційного обслуговування Російської державної бібліотеки (Москва, Росія) – розповіла, що бібліотеки вищих навчальних закладів Росії відмовилися від функції МБА і ДД, при тому що 63% замовлень по МБА, які надходять до Російської державної бібліотеки, складають замовлення на навчальну літературу.

За словами заступника директора Національної бібліотеки Республіки Казахстан (НБРК; Алмати, Казахстан) **Г. Балабекової**, системи МБА у цій країні як такої не існує – бібліотеки співпрацюють безпосередньо одна з одною. З 2000 року у НБРК діє служба ЕДД, створена на кошти спонсорів. Бібліотека має доступ до електронних документів бібліотек Росії.

Порушення координації по МБА між бібліотеками Киргизії та зменшення кількості абонентів і книговидачі по МБА констатувала **С. Рафікова** – завідувачка відділу бібліотеки Американського університету в Центральній Азії (Бішкек, Киргизія). Бібліотекам не вистачає коштів на технічне оснащення служб МБА, тому вони шукають спонсорів та беруть участь у конкурсах для отримання грантів.

Про стан традиційного МБА в Україні і давно назрілу потребу затвердження Положення про національну систему міжбібліотечного абонементу і доставки документів говорила у своєму ви-

ступі **Г. Кириченко** – заступник генерального директора НПБ України (Київ, Україна).

Заступник директора Національної бібліотеки Білорусі **О. Долгополова** (Мінськ, Білорусь) розповіла про практику роботи з індивідуальними замовниками (йдеться лише про надання копій), але скаржилася на недосконалість системи фінансових розрахунків з такими абонентами, що суттєво впливає на оперативність виконання замовлень.

Більшість доповідачів висловлювалася за традиційний МБА з відповідним його оновленням і удосконаленням та за тісну кооперацію між бібліотеками. Учасники семінару дійшли висновку, що вирішити проблеми можливо спільними зусиллями, і саме тому зростає роль національних бібліотек та Секції з МБА держав – учасниць СНД.

Від взаємодії національних бібліотек – головних організацій у своїх країнах, їхніх служб МБА і ДД – залежить, наскільки ефективно пройде період становлення Системи міжбібліотечного абонементу і доставки документів держав – учасниць СНД, підкреслила у своєму виступі головний спеціаліст Секретаріату Секції МБА/ДД СНД, головний бібліотекар Центру МБА і ДД Російської державної бібліотеки (Москва, Росія) **Т. Плаксієв**.

На п'ятому засіданні Секції МБА/ДД СНД вирішувалися поточні питання її роботи, зокрема: щодо підготовки проекту угоди „Про пільгові поштові тарифи для бібліотечних відправлень у Системі МБА і ДД СНД на території Співдружності” й направлення його до Виконавчого комітету СНД для розгляду главами урядів держав Співдружності; стосовно розповсюдження методичних рекомендацій „Ваучерна система оплати послуг по міжбібліотечному абонементу і доставці документів в Системі МБА держав – учасниць СНД” та електронної версії „Довідника центрів МБА і ДД держав – учасниць СНД”; схвалено проект плану роботи Секції на 2006 рік.

Розглядалося також питання щодо зниження часткового внеску держав СНД для фінансового забезпечення діяльності Секретаріату Секції МБА згідно з п. 3 ст. 2 та п. 1 ст. 4 Угоди про створення Системи міжбібліотечного абонементу держав – учасниць СНД від 13.01.1999 р. (до \$400). Повноважні представники мають довести цю інформацію до урядів своїх країн.

Також було обрано нового голову Секції – **Ольгу Василівну Серову**, директора з бібліотечно-інформаційного обслуговування Російської державної бібліотеки (Москва, Росія).

¹З вищезазначеними методичними рекомендаціями та електронною версією довідника можна ознайомитися в рубриці „Бібліотечному фахівцю” на веб-сайті НПБ України: www.nplu.kiev.ua

Т. Галамага

Сьогодні педагоги, батьки, бібліотекарі з тривогою говорять про те, що діти дедалі менше читають. Результати сучасних досліджень читання юнацтва, у порівнянні з даними розвідок 90-х років, свідчать, що престиж читання знизився і перевага віддається іншим дозвіллевим заняттям – спілкуванню з ровесниками, перегляду телевізійних програм і прослуховуванню сучасної музики. На процеси соціалізації особистості підлітка все більше впливають засоби масової інформації (ЗМІ). Змінюється і домашнє середовище, в якому дорослішає підліток: до домашньої бібліотеки додається фонотека, відеотека, комп'ютерна ігroteка. В Україні набирає темпів процес, що в Америці і Європі у 80-ті роки одержав назву “криза читання”.

Стурбованість світової громадськості викликає падіння показників підліткового читання і збільшення часу, який вони проводять перед екранами телевізора або комп'ютера. За даними досліджень, читачі відрізняються від нечитачів рівнем інтелекту. Вони здатні творчо мислити, швидше знаходити правильне рішення, мають великий обсяг пам'яті й активну уяву, краще володіють мовою.

ЗМІ, даючи інформаційно-пізнавальний і розважально-компенсаторний ефект, разом з цим, і впливають негативно. Перш за все, це інформаційні перевантаження, тобто великий обсяг вживаної підлітками інформації, що призводить до перевтоми і нервових зривів (у неврології вже входить термін “інформаційний невроз”).

Насторожують і кримінальні наслідки отримання інформації зі ЗМІ: нарівні з дорослими підлітки дивляться фільми з насиллям і вбивствами. Найбільш типові цілі і мотиви дій кіногероїв – здійснити вбивство злочинців, помститися, вирватися з ув'язнення, врятувати своє життя, розбагатіти тощо. Такі загальнолюдські цінності, як дружба, справедливість, честь і гідність, представлені вкрай слабо. Наркотизуючий ефект з'являється тоді, коли підлітки плутають події фільмів з реальним життям, сліпо слідуєть вчинкам екранних героїв (не завжди позитивних). Все це штовхає підлітків на девіантну поведінку.

Схожі негативні процеси спостерігаються і в читанні юнацтва: в ньому все більше стає продукції масової культури низької художньої якості. Сюди з повним правом можна віднести деякі трилери, детективи, фантастику, пригодницькі, містичні твори та романи жахів. Властивий підліткам інтерес до всього незвичайного, загадкового, до таємниць природи здебільшого задовольняється не науково-пізнавальною, а іншою літературою: з астрології, магії тощо.

Замість дитячої та юнацької літератури підліток читає книги для дорослих, причому інколи сумнівного змісту. Відбувається заміщення серйозної, більш складної для сприйняття, але необхідної української класики, шедеврів світової літератури розважальною продукцією масової культури. Її гірші зразки все більше вкорінюються в читацький і глядацький світ підлітка. Загальною тенденцією є підсилення розважального читання. Захистити свідомість дитини від агресивної псевдокультури – турбота, перш за все, держави.

Проблема захисту і підтримки дитячого читання вже давно хвилює батьків, педагогів, бібліотекарів у багатьох країнах світу. Приклад західних країн (Франції, Німеччини, Данії) переконує в тому, що політика в галузі читання може здійснюватися за допомогою програм різного рівня: загальнодержавних, регіональних, місцевих.

Ініціаторами і організаторами таких проектів можуть бути різні соціальні інститути: школа, бібліотека, сім'я.

Хочу розповісти про програму захисту і підтримки читання підлітків “Натхнення”, розроблену мною і впроваджену в бібліотеках шкіл та для дітей м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області.

Створювалася вона з метою збагачення розвитку юнацтва, забезпечення єдиного процесу його соціалізації. Програмі притаманний насичений освітній зміст, що відповідає пізнавальним інтересам сучасного підлітка. Побудована на принципах гармонійності виховання, програма передбачає активну взаємодію школярів із різними сферами культури: літературою, рідною мовою, театром. Широкий освітній зміст стає основою для розвитку допитливості, пізнавальних здібностей, для задоволення індивідуальних нахилів та інтересів дитини. Також однією з цілей програми “Натхнення” є прилучення підлітків до джерел народної культури України.

Програма має такі методичні характеристики:

- рекомендаційний аспект;
- орієнтованість, перш за все, на формування світоглядної культури підлітка;
- вікова диференціація і логічна спадкоємність;
- варіантність змісту;
- композиційна єдність всіх структурних блоків у цілому при збереженні можливості внесення будь-яких корективів у зміст кожного з них;
- чітко визначені терміни реалізації.

Важливий акцент у програмі “Натхнення” зроблено на вихованні юнацтва на гуманістичних та естетичних засадах. Дуже важливо, щоб підлітковий вік став періодом, коли в дитини пробуджується почуття своєї причетності до світу, бажання здійснювати добрі справи й вчинки, здатність відчувати красу.

Найбільш близькі та природні для підлітка види діяльності – це спілкування з дорослими і ровесниками, гра, образотворча, художньо-театральна діяльність. Саме вони забезпечують інтенсивний інтелектуальний, емоційний розвиток особистості.

Девіз програми “Натхнення”: “Відчувати – пізнавати – творити”. Ним визначаються три взаємозв’язані лінії розвитку підлітка, що пронизують всі розділи програми, надаючи їй цілісності і єдиної спрямованості.

Лінія почуттів визначає напрям емоційного розвитку підлітка й забезпечує емоційно-комфортний стан дитини в референтних для неї групах спілкування з дорослими і ровесниками. Програма ставить завдання розвитку в юнацтва емоційної чутливості, здатності до співпереживання, виховання естетичного смаку.

Естетичний смак підлітків активно розвивається через прилучення до літератури, музики, живопису, народної культури, театру. Єдність естетичних почуттів і моральних переживань є основою для розуміння цінностей всього, що створено природою і людиною.

Лінія пізнання у програмі ґрунтується на характерному для підлітка прагненні одержати нові знання та нову інформацію, на широкому спектрі інтересів. Завданням є сприяння розвитку пізнавальної активності, допитливості, розумових здібностей, культури мови, спонукання до самостійного пізнання світу і мислення.

Значну увагу у програмі приділено лінії творчості, що розглядається в єдності з лініями пізнання і почуттів. Завданням є пробудити творчу активність підлітків, стимулювати їхнє уявлення і фантазію, бажання включитись у творчу діяльність.

Творчість – актуальна потреба юнацтва. Вхідження в життя, адаптація в ньому, визначення себе, своїх можливостей і меж, ролі і значення в цьому світі – все це вимагає від підлітка творчої активності, від цього залежить його працездатність. І природа потурбувалась про це. Творча активність підлітків зумовлена їхніми віковими психологічними особливостями: сенситивністю (домінуючою чутливістю), синкретизмом (цілісністю) їхнього світосприйняття, а також руховою гіперактивністю та інтересом до діяльного контакту з дійсністю.

В отроцтві особливо активно проявляється естетична природа творчості, що знаходить своє відображення у вільних художніх імпровізаціях (словотворчості, малюванні, лицедійстві тощо). Творчість

дає підліткам радість особистої самореалізації, почуття власної гідності.

Розвиваючі методики передбачають індивідуальний підхід: підлітки можуть виконувати різні варіанти творчих завдань (написати самому вірш, казку, фентезі, придумати і зіграти етюд, дати назву скульптурі, картині). При цьому особисте зростання підлітка розглядається як його індивідуальна перемога.

Особливу роль у цьому плані відіграє театр – одна з найбільш яскравих, емоційно насичених форм засвоєння дійсності. Театр для юнацтва є унікальною розвиваючою моделлю. Підліток освоює чужий досвід і здобуває власні знання через діалог. Навчання театрального мистецтва треба розглядати як спосіб навчання культури спілкування, співробітництва з людьми.

Ось лише один із прикладів. У театральній студії СШ № 7 м. Дніпродзержинська взаємовідносини з дітьми будуються на основі **спільної** діяльності всіх її членів. Не розглядання краси, а **співрозглядання**, не переживання сюжету, а **співпереживання**, не самотнє входження у світ театру, а входження сумісне – на основі **співтворчості**, **співробітництва** – ось основа, фундамент діяльності театру-студії. Сама театральна гра дає можливість реалізувати найбільш важливе завдання: виховати і розвинути художній смак і повагу, інтерес до літератури й читання.

Зараз, коли спостерігається тенденція повної заміни читання переглядом теле- і відеопродукції, назріла необхідність повернути підлітка до книги. Тому обов’язковим компонентом занять театру-студії є читання літературних творів як основи етюдів, міні-спектаклів, окремих сцен, як правило, кращих зразків класичної і дитячої літератури – І. Котляревського, Г. Квітки-Основ’яненка, М. Старицького, О. Пушкіна, О.Уайльда, Є. Шварца та ін.

Одним із результатів програми “Натхнення” є підготовка двох збірників віршів учнів СШ № 7 “Шкільна пора” й “Мое місто” (до 250-річчя м. Дніпродзержинська).

Як відомо, нерозвиненість художніх потреб призводить до зниження рівня духовних потреб. Вплив програми “Натхнення” на особистий розвиток підлітків відзначали, перш за все, самі діти, а також батьки і педагоги. Вона сприяє процесам спілкування, реалізації внутрішнього творчого потенціалу практично кожного підлітка.

Програма допомагає збагатити зміст роботи з юнацтвом, задовольнити його потреби в пізнанні і творчості, вона сприяє прилученню до читання кожного підлітка залежно від його можливостей і рівня розвитку.

РОБОТА БІБЛІОТЕКИ С. НИЖНІ ПЕТРІВЦІ-АРШИЦЯ З ОБСЛУГОВУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

УВАГА! ДОСВІД!

У селі Нижні Петрівці-Аршиця (Сторожинецький р-н, Чернівецька обл.), що розкинулося на схилах річки Малий Серет, мешкають понад 1 тис. жителів, серед яких 750 румунів, 320 поляків, 5 українців. Завдяки невтомній праці трударів село гарнішає з року в рік. Зростають і духовні запати його жителів. А сприяє цьому бібліотека, яку очолює Марія Бенедиктівна Малицька. Вона знає кожну людину в селі, її читацькі смаки і побажання.

Великий досвід індивідуальної роботи з читачами дав можливість М. Малицькій спільно з місцевим відділенням польського товариства А. Міцкевича створити фольклорний ансамбль "В'янечек", в якому беруть участь понад 15 сімей. Організація цього колективу сприяла збагаченню духовного життя жителів села, об'єднанню навколо бібліотекаря багатьох творчих особистостей – і молоді, і людей похилого віку.

У своїй діяльності Марія Бенедиктівна приділяє значну увагу популяризації та розвитку національних культур, мов, збереженню національної самобутності сельчан в піснях, танцях, звичаях і святах, активно залучає дітей та юнацтво до краєзнавчої і народознавчої роботи.

Багатомовність була і залишається традицією жителів Буковини. В кожній родині села розмовляють своєю рідною мовою, але також вільно говорять румунською, польською, російською, українською мовами. І всі розуміють, що спілкування з людиною іншої національності її рідною мовою – це вираз поваги до неї. Тому в селі разом святкують різні національні свята, історичні дати, організовують масові гуляння, спортивні змагання тощо.

Наприклад, цікавим був вечір-зустріч з талановитими людьми Аршиці, організований спільно з Центральною бібліотекою Сторожинецької ЦБС. До участі в ньому було запрошено вчителя-етнографа і місцевого поета В. Змошу, вчительку, поетесу, ведучу всіх масових заходів у селі Е. Скіпор, а також талановиту родину Вергунів (чоловік Раду займається різьбярством по дереву, грає на скрипці, його дружина Наталя – майстриня-вишивальниця; їхня хата – справжній музей, де можна побачити вишиванки з візерунками, що притаманні різним національним культурам). Учасники заходу ма-

ли змогу ознайомитися з виставкою картин художника-початківця, студента В. Гавлюка, послухати вірші румунською і українською мовами у виконанні автора з Аршиці Гр. Ротару, побачити виступ фольклорного ансамблю "В'янечек", у репертуарі якого польські, українські і російські народні пісні.

Бібліотекар намагається виховувати у дітей та юнаків любов до найближчих і найрідніших людей – матері і батька, використовуючи кращі традиції, що притаманні різним народам. У цьому плані цікавими були посиденьки у бібліотеці "Родинне свято". Зі вступним словом до присутніх звернулася М. Малицька, яка запросила на сцену і привітала чотири родини: українські – Гавлюків і Команів, польські – Юрашків та Реваїв.

Ведучі – молоді вчителі Г. Коман і Г. Болеслав – розповіли про традиції в польських, російських, румунських, українських сім'ях, де діти виховуються у повазі до батька і матері, бабусі і дідуся. Квартет дівчат виконав пісню "Родина, родина, від батька до сина", а ще декілька пісень українською і польською мовами про матерів. На святі також прозвучали польські приказки і прислів'я про родину та батьків. Цікавим був конкурс з татусями, котрі повинні були назвати ласкаві імена своїх діточок мовами, які вони знають. Всі присутні були приємно вражені тою атмосферою доброзичливості, тепла, світла, яка панувала в бібліотеці, адже так і має бути у справжній дружній родині. Це тепло і духовність підтримувалося й присутністю в залі духовної особи – ксьондза Адама.

Польською мовою проходили „Андріївські вечорниці”, якраз у день польського Андрія. Ведучі ознайомили глядачів із історією відзначення Дня Андрія Первозванного, розповіли про красу і велич народних свят. Зворушливим був виступ старенької бабусі, яка розповіла про святкування Андрія за часів своєї молодості.

Проведення у бібліотеці таких заходів сприяє прищепленню мешканцям села любові до свого минулого, шанобливого ставлення до культури, традицій різних народів.

І. Радченко

РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛІВ – НАШІ ВЕЛИКІ ДРУЗИ!

ПАРТНЕРСТВО.
СПІВРОБІТНИЦТВО

ТАКОГО, мабуть, в історії бібліотечної справи ще не було. Як кажуть в народі: "Коли б не нещастя, не було б і щастя". І дійсно так.

Бюджетне безгрошів'я змусило керівництво Каланчацької ЦБС Херсонської області звернутися за проханням до редакцій популярних газет та журналів України допомогти здійснити передплату своїх видань для всіх бібліотек ЦБС. Адже за роки незалежності з бюджету на поновлення бібліотечного фонду

книгозбірень району не було виділено жодної копійчини. Останню партію нової літератури, придбані за кошти бюджету, бібліотеки району отримали в 1991 році. Таке явище спричинило поступове перетворення бібліотек у склади старих книжок.

На щось серйозне ми не сподівались. Але результати перевищили всі очікування. Ще б пак! На наше звернення відгукнулися редакції журналів: «Клас»,

Н. Федкевич

«Однокласник», «Пізнайко», «Барвінок», «Наталі», «Юний натураліст» та ін., ну й, звичайно, районна газета «Слава праці».

З редакціями цих видань у нас почалося приємне листування, співробітництво, дружба. Ми щомісяця одержуємо від них бандеролі з виданнями.

У центральній районній бібліотеці, книгозбірні для дітей та бібліотеках-філіях оформлені виставки часописів, подарованих редакціями. За цими виданнями проводяться бібліографічні огляди, бесіди, їх використовують при підготовці та проведенні інших масових заходів: читачьких конференцій, літературних ранків, годин цікавих повідомлень, літературних мозаїк та калейдоскопів тощо. Наші читачі з великим нетерпінням чекають наступних номерів, перечитують їх по декілька разів, обмінюються враженнями, використовують в підготовці уроків, читають сім'ями, з батьками та бабусями, надсилають до редакції відгук, свої пропозиції тощо.

Приємною несподіванкою для нас стало те, що у примірнику першого номеру журналу «Юний натураліст» вміщено наш лист до редакції і звернення головного редактора журналу В. Тимошенка до міністра культури і мистецтв України (тоді ще Ю. Богуцького). Пан Володимир не тільки пройнявся нашими бідами, а й сам почав опікуватися проблемами бібліотек України.

Дуже приємно і почесно бачити серед друзів наших бібліотек головних редакторів журналів З. Лещенко («Малютко»), В. Вороновича («Барвінок»), І. Аврамова («Однокласник»), М. Степову («Пізнайко»), Ж. Лаврову («Наталі»), В. Тимошенка («Юний натураліст») та ін.

На такі дружбу і співробітництво з редакціями ми покладаємо великі надії, адже у нас одна мета – інформування, виховання, допомога у пізнанні світу...

ОБ'ЄДНАНІ СПІЛЬНИМИ ІНТЕРЕСАМИ

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

В. Сорухан

РАЙОННА, сільська бібліотеки... Які шляхи вони знаходять, які форми роботи застосовують для збагачення духовного життя своїх користувачів?

Насамперед, – це клуби за інтересами та любительські об'єднання. При Софіївській районній ЦБС Дніпропетровської області їх діє одинадцять і об'єднують вони людей різних професій, уподобань та віку. Так, при Петрівській сільській бібліотеці-філії створено дитячий клуб

У салоні відбуваються презентації книжок, зустрічі з місцевими поетами, поетичні бенефіси його юних членів. Під час проведення заходів відвідувачі мають змогу ознайомитися з багатьма авторами Софіївщини. Досвідчені поети – члени салону допомагають своїм молодим товаришам сформувати поетичні збірники, надрукувати їх та представити на широкий суд читачів.

Набагато ефективнішою, цікавішою та змістовнішою допомагає зробити роботу салону співпраця зі службою сім'ї та молоді при райдержадміністрації, з будинками культури, школяра і дитячою музичною школою.

Така різнопланова, активна діяльність бібліотек сприяє залученню до них дедалі більшої кількості

любителів квітів «Троянда», в Ордо-Василівській – клуб старшокласників «Юність», у Водянській сільській бібліотеці-філії – клуб «Чарівний вогник».

А при Софіївській ЦРБ працює літературно-мистецький салон «Натхнення». Тут діють літературна, музична і театральна секції. Бібліотекарі давно мріяли об'єднати у своїх стінах людей талановитих, творчих та енергійних. Очолоює місцевих аматорів неординарна людина – член Національної спілки художників України, журналіст Микола Головка. Його найактивнішими помічниками є члени салону Валентин Бакун, Олена Степура, Маргарита і Наталя Поліщук, творча молодь з різних куточків району.

сті мешканців району, дозволяє багатьом обдарованим людям проявити себе, розкрити свої творчі можливості.

ФАНДРЕЙЗИНГ У БІБЛІОТЕКАХ ДЛЯ ДІТЕЙ м. СЕВАСТОПОЛЯ

Н. Канівець

Переконувати сучасну спільноту у величчю Книги як джерела знань немає сенсу. Сьогодні необхідністю є усвідомлення того, що бібліотеки за допомогою Інтернету, сучасних інформаційних технологій перетворюються у центри здобуття глобальних знань, стають важливими осередками культури та дозвілля. Особливо це стосується бібліотек для дітей. У Севастополі вони давно зарекомендували себе як центри просвітництва і виховання, духовності та освіти, інформації й спілкування. І все це на безкоштовній основі.

Але скрутне матеріальне становище бібліотек, недостатність фінансування з боку держави вимагають від бібліотечних працівників здійснення пошуку шляхів позабюджетного фінансування. А це вже зовсім нова наука, дуже цікава і в кінцевому підсумку плідна.

Працівники ЦБС для дітей м. Севастополя під керівництвом директора, заслуженого працівника культури України С. Капранової з 1998 року освоюють цю науку. Зроблено дуже багато, і Центральну бібліотеку для дітей ім. А.П. Гайдара з повним правом можна назвати школою фандрейзингу.

Показово, що управління культури Севастопольської міської державної адміністрації обрало базою для проведення своєї розширеної колегії на тему "Фандрейзинг, або Пошук додаткових джерел фінансування" філію № 14 "Бібліотека Дружби народів" (завідувачка Л. Христофорова), в якій створено Інтернет-центр за підтримки Посольства США в Україні. У колегії взяла участь представник м. Сімферополя – начальник управління соціально-культурних закладів Міністерства культури Автономної Республіки Крим, заступник директора Республіканської кримськотатарської бібліотеки ім. І. Гаспринського Н. Куршатов, заступник директора Кримської республіканської універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка Ю. Гнедова та керівники закладів культури та мистецтв.

У доповіді директора ЦБС для дітей С. Капранової було наголошено, що пошук позабюджетних джерел фінансування став традиційним аспектом інноваційної діяльності бібліотек для дітей міста. Основною метою є розвиток матеріальної бази та створення комфортних умов для користувачів.

Завдяки позабюджетним надходженням (платним послугам) ЦБС щорічно отримує близько 16 тис. грн., що використовуються тільки для поповнення бібліотечних фондів. Протягом року усі бібліотеки проводять рекламні заходи, спрямовані як на утвердження свого іміджу, так і на розвиток взаємовигідних партнерських стосунків із зацікавленими особами, організаціями, благодійними фондами.

У результаті цієї роботи тільки за минулий рік бібліотеки отримали в дар понад 4 тис. книжок для дітей, а також такі необхідні технічні засоби, як телевізор, магнітофон, 2 комп'ютери, музичний центр, фотоапарати, відеоплеєри, телефони й факси, кафедри видачі, кондиціонер та ін. на суму понад 40 тис. грн.

Одним із головних напрямів діяльності щодо пошуку додаткових джерел фінансування бібліотек є написання програм та проектів на одержання грантів. Так, з 2002 року в бібліотеці діє програма доступу до Інтернет ІАТР/IREX за підтримки Посольства США в Україні, за якою отримано грант на суму понад \$ 5 тис. У конкурсі проектів "Інтернет у публічних бібліотеках" (LEAP-II) наш проект «Центр відкритого доступу в Інтернет в дитячій "Бібліотеці Дружби народів"» одержав грант від Посольства США на \$ 17 000. Усього за 4 роки ЦБС для дітей отримала 9 грантів, у т. ч. 5 персональних освітніх, 1 – від Інституту Відкритого Суспільства (Будапешт) за участь у спільному проекті Національної бібліотеки України для дітей, 2 – від Посольства США в Україні, 1 – від Корпусу миру США.

Це дало змогу обладнати Інтернет-центри в ЦБД ім. А.П. Гайдара, у філії для дітей № 14 "Бібліотека Дружби народів", встановити комп'ютери у філіях №№ 7, 9, 16. Усього в ЦБС для дітей встановлено 40 комп'ютерів із підключенням до Всесвітньої електронної мережі.

Вагомі результати є від плідної взаємодії з благодійними фондами та волонтерами Корпусу миру США. Прикладом можуть бути партнерські стосунки з Українсько-американським добродійним фондом "Сейбр-Світло" (м. Львів). За підтримки Посольства США в Україні та директора Центру інформаційних ресурсів Посольства В. Пашкової ми отримали від фонду 419 дитячих книг, 200 журналів, CD-ROMи, відеокасети тощо на суму \$ 10 тис.

Волонтер Корпусу миру США Дж. Дризлейн передала відділу обслуговування керівників дитячого читання ЦБД ім. А.П. Гайдара літературу, ноутбук,

принтер, монітор, відеомігнітофон на загальну суму \$ 2 800. Це дало змогу створити інформаційно-ресурсний центр "LINGVA" для викладачів англійської мови шкіл міста, студентів та ін. Зараз у бібліотеці плідно працює волонтер Б. Келлі. Вона безкоштовно веде курс навчання англійської мови для працівників ЦБС для дітей, подає проекти на конкурси в Корпусу миру США, створює англійську версію екопорталу "ЕкоЛогія. ЕкоТавріка. ЕкоЛогіка." та ін.

Новий партнерський проект "Управління процесом змін", розроблений працівниками бібліотеки за підтримки Головного управління економіки Севастопольської міської державної адміністрації, Інформаційно-консультаційного навчального центру Торгово-промислової палати, дав змогу створити тренінг-центр "Імпульс" як регіональне відділення Центру безперервної професійної освіти бібліотекарів України. У тренінг-центрі спеціалісти бібліотечної сфери навчаються методів знаходження позабюджетних коштів, підготовки заявок та написання проектів на одержання грантів, складання бюджету проектів тощо.

Вагому роль у навчанні відіграла, зокрема, лекція віце-президента УБА В. Пашкової „Як написати проект для одержання гранта”.

Оскільки ЦБД ім. А.П. Гайдара набула певного досвіду з упровадження нових інформаційних технологій, формування та використання електронних ресурсів, вона допомагає розвивати ці напрями не тільки в бібліотеках-філіях для дітей, а й надає методичну та консультаційну допомогу іншим бібліотекам. Багаторічні партнерські стосунки зв'язують ЦБД ім. А.П. Гайдара з книгозбірнями гімназій №№ 1, 2, 3, 7, Севастопольського національного технічного університету, Інституту біології південних морів, Севастопольського національного інституту ядерної енергії та промисловості, філії Московського державного університету ім. М.В. Ломоносова. Одним із найвагоміших сумісних проектів з цими бібліотеками стало створення екологічного Інтернет-порталу "ЕкоЛогія. ЕкоТавріка. ЕкоЛогіка."

Свою плідною працюю ЦБС для дітей та її головна бібліотека – ЦБД ім. А.П. Гайдара завоювали визнання не тільки читачів, а й органів державної влади, представників освітніх та громадських організацій. У фахівців бібліотек для дітей багато нових задумів, ідей, проектів. Головний девіз сьогодні: "Не зупинятися на досягнутому!"

БІБЛІОТЕКА Ніжинського державного університету (НДУ) ім. М. Гоголя пишається тим, що в її фондах зберігається чимало раритетів львівських просвітителів, письменників, друкарів, книгознавців та книг, що побачили світ у львівських друкарнях. Досить згадати загальновідомий "Лексикон словеноросский и имен толкование" (1653) львівського друкаря, просвітителя Памви Беринди. Львів – це місто, де друкувалося перше видання "Історії України-Руси" М. Грушевського, виходив часопис "Літературно-науковий вісник", що також представлений у фондах книгозбірні. Є й деякі раритети львівських друкарень польською мовою. Вони ще чекають свого дослідника.

Зі Львовом пов'язані імена цілої плеяди вчених-книгознавців, дослідників українських стародруків. Кожен бібліотекар з любов'ю бере до рук розвідки про українські стародруки львів'янина, історика, книгознавця, академіка НАН України Я. Ісаєвича.

Тому й закономірно, що саме на львівських теренах започаткувався 1990 року Українсько-американський добродійний фонд "Сейбр-Світло" – дочірня філія американського благодійного фонду "Сейбр" (у перекладі українською – "Кинджал").

Очолила українську філію пані О. Ісаєвич, яка впродовж всього свого життя дбає про українське відродження, освіту, культуру. Дізнавшись, що у США існує благодійний фонд, зайнятий розповсюдженням англomовної книги, вона стала організатором його філії в Україні.

Бібліотека НДУ ім. М. Гоголя співпрацює з фондом з 1998 року, коли за дорученням Міжнародного фонду "Відродження" "Сейбр-Світло" організував безкоштовну передплату українських журналів для бібліотек вищих навчальних закладів. Можна зрозуміти радість бібліотекарів від цієї акції, адже тоді була можливість передплачувати тільки найнеобхідніші видання.

Невдовзі з фонду надійшла пропозиція здійснювати книгообмін. Її підтримали як колектив бібліотеки, так і професорсько-викладацький склад НДУ ім. М. Гоголя. Не було жодного випадку, коли б науковець університету, автор краєзнавчого видання не подарував своєї книги фонду. Професор Г. Самойленко, доценти П. Михед, Ф. Євсєєв, Ж. Володченко, С. Зінченко, О. Уривалкін, Т. Пінчук, І. Костенко та ін. самі приносили нові видання до бібліотеки і говорили: "Це для Львова". Краєзнавці міста М. Шуст, В. Ємельянов, О. Морозов, голови ніжинського грецького товариства Л. Приплавко, єврейської общини Л. Соколовський та багато інших передавали фонду власні видання. Свій музичний доробок "Літургійні та церковні піснеспіви" подарував і викладач Ніжинського училища культури та мистецтв ім. М. Заньковецької І. Синиця.

Так зародилося плідне співробітництво. Бібліотеку підтримував ректорат університету, особисто ректор В. Яковець, який дав дозвіл включити фонд "Сейбр-Світло" до переліку установ, яким надсилаються наукові

видання навчального закладу. У свою чергу до бібліотеки завдяки фонду почали надходити львівські друки, які неможливо придбати у Ніжині, та англomовні – із США.

Нас полонила зацікавленість поважного львівського фонду науковим доробком вчених ніжинської вищої школи, шляхетність, доброзичливість, обов'язковість працівників "Сейбр-Світла", зокрема пані О. Ісаєвич.

Нещодавно фондом започатковано велику благодійну акцію "Рідне слово", яку допомагають здійснити американці українського походження – добродії В. Бандера та Г. Малиновський.

Економіст В. Бандера – рідний племінник Степана Бандери – професор Філадельфійського університету, відомий своєю просвітницькою діяльністю. За його сприяння в Україні друкуються нові економічні, медичні, юридичні наукові розвідки вчених Західної Європи та США у перекладах українською мовою.

Кошти для проведення цієї акції виділені бізнесменом із США добродієм Г. Малиновським.

Добродійна акція "Рідне слово" сприяла забезпеченню навчальних закладів Східної України українською книгою.

В університеті відбулася презентація дару фонду "Сейбр-Світло" – великої кількості навчальної, пізнавальної, художньої та довідкової літератури для школярів сільських шкіл Ніжинського району та студентів НДУ ім. М. Гоголя.

Кожна школа одержала майже 200 книг для учнів різних вікових груп. Це читанки "Ганнуся", "Наталочка", посібники для ручної праці "Майстрик і майстринька" тощо, для старших класів – "Атлас з анатомії людини", "Історія України-Руси" М. Грушевського, унікальне енциклопедичне видання "УСЕ", програмні художні твори українських письменників – нове видання "Кобзаря" Т. Шевченка, "Перехресні стежки" І. Франка, "Тигролови" І. Багряного, поезії Лесі Українки, Л. Костенко, книжки англійською мовою для дітей.

Гарну добірку наукових друків (613 прим.) отримала університетська книгозбірня. Серед них – унікальне видання "Історія української культури", книги з мовознавства, літературознавства, довідкові друки, насамперед, "Світова енциклопедія" у 22-х томах, англomовна література тощо.

Університет одержить також два різнографи, що поліпшить його видавничу діяльність. Ще один різнограф призначений для Ніжинського районного відділу освіти.

Хочеться відзначити і вагому роботу, здійснену Центром гуманітарної співпраці з українською діаспорою і особисто його директором С. Пономаревським.

Відтепер фонд "Сейбр-Світло" матиме багато друзів на ніжинській землі, а книги, презентовані ним, слугуватимуть не одному поколінню учнів та студентської молоді.

Л. Литвиненко

Федорук О. *Пластика Петра Капшученка / Акад. мистецтв України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, Держ. служба контролю за переміщенням культ. цінностей через держ. кордон України. – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. Коця: Веселка, 2004. – 278 с.*

МИНУЛОГО року побачило світ фундаментальне дослідження відомого українського мистецтвознавця, дійсного члена Академії мистецтв України, професора, доктора мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України, заслуженого діяча культури Республіки Польща О. Федорука, присвячене життю і творчості знаного у світі скульптора П. Капшученка.

Книга містить детальну розповідь про навчання митця у Дніпропетровському художньому училищі, тривалі поневіряння у Німеччині на примусових роботах у воєнні роки, тяжкі повоєнні заробітки в Аргентині, про десятки років проживання у США.

Багато матеріалів розкривають шлях П. Капшученка до майстерності – від перших виставок скульптурних робіт – до наступного заслуженого визнання і вагомого внеску в українську монументалістику.

Життєвий шлях майстра перетинався з багатьма українцями, які залишилися далеко від рідної землі, працювали і жили думками про Україну, котрі своє життя присвятили українській літературі і мистецтву. Це, зокрема, В. Барка, В. Кричевський, Є. Маланюк, Д. Гуменна, Г. Китастих, М. Бутович, В. Січинський і багато інших.

Покинувши Україну, лише через півстоліття П. Капшученко зміг побувати тут, експонувати свої твори на

виставках у Києві, Дніпропетровську, Каневі, Криму. Багато з них він передав до музеїв нашої країни.

У книзі зібрано світліни – сімейні, друзів-однокурсників, представників діаспори, а також скульптур П. Капшученка, які він творив з теракоти, порцеляни, бронзи, фотографії пам'ятників митрополитові В. Липківському, княгині Ользі, проекту пам'ятника голодомору (на конкурс у Києві).

Автор використав багато архівних документів, які упорядковано для книги дочкою і зятем П. Капшученка.

У презентації видання, що відбулася у Музеї гетьманства (Київ), до якого також було передано скульптурний портрет гетьмана Мазепи роботи П. Капшученка, взяли участь: перший заступник міністра культури і туризму України В. Корнієнко, депутат Верховної Ради України, поет І. Драч, директор видавництва „Веселка” Я. Гоян, заступник голови Держслужби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України П. Білаш, дочка скульптора Л. Капшученко-Шміт з чоловіком Б. Шмітом, музейні, бібліотечні працівники, представники засобів масової інформації.

О. Александрова

НОВИЙ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ПРО УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

«Тої слави козацької повік не забудем...»: Реком. бібліогр. показжч. / Упоряд. В.М. Лой; Відп. ред. В.О. Кононенко; Наук. ред.: В.М. Матях, Т.В. Чухліб. – К.: Київ. правда, 2004. – 293 с.

До теми козацтва бібліографи Національної парламентської бібліотеки України звертаються не вперше. 1992 р. бібліотекою було випущено показжчик „Тої слави козацької повік не забудем...” (упоряд. В. Лой, відп. ред. В. Кононенко), що охоплював історичну, науково-популярну публіцистичну і художню літературу, яка побачила світ у 1989-1991 рр.

Із здобуттям Україною незалежності було опубліковано твори визначних істориків, які в СРСР не видавалися або видавалися покаліченими цензурою, в тому числі й ті, що поширювалися в самвидаві або за кордоном. З'явилася можливість познайомитися з усім масивом літератури, до того замовчуваної, публікувалися фундаментальні дослідження, створювалися науково-популярні та художні праці з історії козацтва, виходили посібники, навчально-методична і довідкова література.

За таких умов пересічний громадянин опиняється один перед справжнім валом інформації, розібратися в якому важко без кваліфікованої допомоги. Тому цілком доречним стало рішення про підготовку нового випуску посібника „Тої слави козацької повік не забудем...”, який знайомить із документами, науковими працями, науково-популярною, публіцистичною, художньою літературою та публікаціями в журналах, що вийшли друком в Україні у 1992-2003 рр. За межами показжчика залишилась інформація про видання, що продовжуються, підручники і наукові посібники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України як підручники.

Посібник складається з восьми розділів та додатків.

В. Лой

На відміну від попереднього видання, в якому було сім розділів, до нього було додано ще один – „Була колись Гетьманщина”, де йдеться про розвиток і втілення державницької ідеї на теренах України; роль у цих процесах козацтва.

Кожний розділ розпочинається невеликою вступною статтею, яка допоможе читачам орієнтуватися у рекомендованій літературі. У межах розділів існують більш вузькі підрозділи, всередині яких на початку вміщено описи добірок історичних документів, публікацій спогадів та записів сучасників подій, всі наступні матеріали розміщено в алфавітній послідовності авторів і назв. У розділі, що включає матеріали про історичних осіб, описи розміщено в алфавітному порядку персоналій. У кінці кожного розділу чи підрозділу через зірочки (*) вміщено неанотований список літератури для більш детального вивчення теми.

Покажчик включає інформацію про літературу не лише різних жанрів і видів, але й різного ідеологічного спрямування, коли одна і та ж історична реальність розглядається з протилежних, часто ворожих одна одній позицій. Наприклад, у підрозділ про Переяславську раду увійшли не лише твори українських істориків М. Драгоманова „Пропавший час: Українці під Московським царством”, О. Мезька-Оглоблина „Переяславський договір 1654”, М. Демковича-Добрянського „Україна і Росія”, де розглядаються спотворення і перекручення договору Б. Хмельницького, а й робота Б. Нольде „Автономія України з історичного погляду”, в якій проблему викладено з проросійських імперських позицій. Про основні ідеї видань і позиції авторів йдеться в анотаціях, які супроводжують описи.

Окремо виділено описи довідкових видань (енциклопедій, довідників, словників) з історії українського козацтва.

До „Додатків” увійшли неанотовані списки художньої літератури, присвяченої козацтву, та матеріали про

відображення образів козаків у театрі й кіно, музичному та образотворчому мистецтві.

Користування посібником полегшить допоміжний апарат, що складається з іменного та географічного покажчиків. До іменного покажчика включено прізвища авторів, укладачів, перекладачів, редакторів та всі імена, які згадуються в анотаціях, до географічного – всі географічні назви, що зустрічаються в описах і анотаціях.

Основою для створення покажчика стали фонди НPB України. Джерелами пошуку були каталоги і картотеки бібліотеки, а також ряд журналів, які підлягали суцільному перегляду (їхній список подається в покажчику).

Дане видання не претендує на вичерпність: у зв'язку із браком коштів на придбання книжок та невиконання деякими видавцями Закону України „Про обов'язковий примірник документів” (1999) до фондів НPB України не надходить чимало значущих публікацій з різних галузей знання.

Книжку видано на гарному папері, з оригінальною кольоровою ілюстрацією на обкладинці художника О. Яцуна.

Вийшов посібник на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за Програмою випуску соціально значущих видань накладом 500 примірників. З тим, щоб охопити найширше коло читачів, видання розсилатиметься до обласних бібліотек, бібліотек міст Києва та Севастополя, до найбільших наукових закладів, університетів і коледжів культури.

Тема українського козацтва невичерпна, і маємо надію, що бібліографічний покажчик „Тої слави козацької повік не забудем...” стане у пригоді бібліотечним працівникам, науковцям, студентам, викладачам, краєзнавцям, всім, хто цікавиться історією України.

ПРОФЕСОР ВІКТОР ВЕРГУНОВ

ОДИН ІЗ НАС

ВІКТОР Анатолійович Вергунов – директор Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук (ДНСГБ УААН; з 2000 р.) народився в с. Дернівка Баришівського району Київської області 3 червня 1960 року. В 1982 році закінчив агрономічний факультет Ворошиловградського сільськогосподарського інституту. Трудову діяльність розпочав агрохіміком Панфільської дослідної станції з освоєння боліт Українського НДІ землеробства (Яготинський район Київської області). Після закінчення у 1988 році аспірантури цього інституту працює в ньому на різних посадах. З 1993 року – завідувач сектору відділу науки, а з 1998 року – завідувач відділу інформаційного та консультаційного забезпечення агропромислового виробництва Київської області. З 2001 року очолює Центр історії аграрної науки, організований у структурі ДНСГБ УААН.

У 1992 році Віктор Анатолійович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук.

Плідно поєднуючи наукову й педагогічну діяльність, В. Вергунов за сумісництвом протягом 1993-2000 років читав

курс „Управління якістю сільськогосподарської продукції” та „Сертифікація сільськогосподарської продукції” в Українському учбово-науковому центрі по метрології, стандартизації та якості продукції. В 1996 р. В. Вергунову присвоєно вчене звання доцента, а у 2000 р. – вчене звання професора кафедри сертифікації та управління якістю продукції.

Професором В. Вергуновим розроблено теоретичні основи і практичні рекомендації щодо сучасних підходів до технологічних основ високоефективного вирощування сільськогосподарських культур. За результатами його досліджень опубліковано близько 180 наукових і науково-методичних праць, отримано 5 патентів. Під науковим керівництвом к.с.-г.н. В. Вергунова захищено 8 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських і біологічних наук. Діяльність вченого відзначено преміями в галузі науки і техніки: ім. О. Бойченка (1990), ім. М. Островського (1991), НАН України (1995), а також медаллю Виставки досягнень народного господарства УРСР (1990).

О. Онищенко

З 1989 року В. Вергунов – співкерівник міжурядового українсько-угорського наукового проекту “Контроль радіоактивного забруднення ґрунту та рослин”. Праця професора з питань сільськогосподарської радіоекології удостоєна “Почесної відзнаки” Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій і у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (2000) та Почесної Грамоти Кабінету Міністрів України (2003). Сарвашський інститут водного господарства та менеджменту (Угорщина) обрав його своїм почесним професором (2003).

Результати більш як десятирічної міжурядової наукової співпраці між Угорщиною та Україною стали основою захищеної у Дебреценському університеті дисертації на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему „Використання традиційних та нових агротехнічних заходів і стимуляторів для підвищення продуктивності сільськогосподарських культур та зниження забруднення їх врожаю радіоактивним цезієм”.

На основі зазначених вище розробок професор В. Вергунов разом з іншими науковцями та своїми учнями В. Заплатинським, С. Панасюком, О. Даценком, М. Проненком, В. Кодинським, В. Кузьмічом, Т. Жук, М. Садиць розробив принципово нові методологічні й нормативні підходи ведення сільського господарства на меліорованих ґрунтах з метою отримання сталих і високоякісних урожаїв основних кормових культур.

З відкриттям у 1996 р. ВАК України спеціальності “історія сільськогосподарської науки”, а пізніше “історія науки і техніки” (історичні науки) В. Вергунов одним із перших у нашій країні розпочав дослідження з цього напрямку в УААН. Він практично створив сучасну вітчизняну школу істориків аграрної науки, освіти і техніки в рослинництві. За результатами цих досліджень під науковим керівництвом професора В. Вергунова захищено 12 кандидатських дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук та сільськогосподарських наук, опубліковано понад 100 наукових праць. На даний час він є науковим керівником досліджень науково-технічних програм УААН за темою “Історія започаткування, становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні”, головою спеціалізованої ради по захисту канд. дисертацій при ДНСГБ.

Діяльність професора В. Вергунова на посту віце-президента Асоціації бібліотек України і директора Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН спрямована на зміну пріоритетів у роботі 273 сільськогосподарських бі-

ліотек країни, запровадження наукового підходу до вивчення питань історії аграрної науки, що одержало державну підтримку з боку УААН та Міністерства аграрної політики України. В його основу покладено розроблені за безпосередньою участю В. Вергунова відповідні проекти законодавчих актів. Ця діяльність вченого відзначена Грамотою Верховної Ради України (2002), трудовою відзнакою “Знак Пошани” Міністерства аграрної політики України (2002) та знаком Міністерства освіти та науки України “За наукові досягнення” (2005).

Професор В. Вергунов – автор 326 наукових праць, у тому числі 19 монографій, з них 12 – підручники для студентів агрономічних спеціальностей вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

Особистий внесок у сільськогосподарську науку та підготовку спеціалістів вищої кваліфікації В. Вергунова було гідно поціновано державою. Його нагороджено почесними грамотами, відзнаками, нагрудними знаками, зокрема “За заслуги” Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики (2004). Він – лауреат премії УААН “За видатні досягнення в аграрній науці” за підручник для вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації „Луківництво з основами насінництва” (2001).

З початку заснування Збірника наукових праць Інституту землеробства УААН В. Вергунов був відповідальним редактором, а потім відповідальним секретарем та членом редакційної колегії „Бюлетеня Інституту сільськогосподарської мікробіології”. З 2000 року він – головний редактор „Бюлетеня ДНСГБ УААН”, заступник головного редактора реферативного журналу „Агропромисловий комплекс України”, член редколегії часопису „Жива Україна” та збірника наукових праць „Історія української науки на межі тисячоліть”. З 2005 року – член редколегії міжвідомчого тематичного наукового збірника “Сільськогосподарська мікробіологія” (Інститут сільськогосподарської мікробіології) та збірника наукових праць “Історичні записки” (СНУ ім. В. Даля, м. Луганськ); головний редактор науково-практичного журналу “Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин”.

В. Вергунов – член науково-технічної ради Міністерства екології та природних ресурсів України.

За вагомих внесок у розвиток сільського господарства країни В. Вергунову присвоєно почесне звання “Заслужений працівник сільського господарства України”.

ЮВЛЕЙ БІБЛІОТЕКИ

М

ЕШКАНЦІ невеликого шахтарського міста Первомайська, що на Луганщині, вже п'ятдесят років користуються послугами центральної міської бібліотеки. З 1980 року вона стала методичним центром для книгозбірень міста та шахтарських селищ.

Історія бібліотеки нерозривно пов'язана з долею тих, хто в ній працював і працює. Більше сорока років беззмінним керівником Первомайської центральної міської бібліотеки (ЦМБ) була К. Хроменкова. Чотирнадцять років віддала бібліотечній справі Д. Буряко. Енергійну, ділову жінку згодом запросили на роботу інспектором відділу культури міськвиконкому. Сімнадцять років сумлінно працює у книгозбірні Р. Літовченко – чуйна, працьовита жінка. Безцінний внесок у роботу нашої бібліотеки внесли колишні бібліотекарі: М. Гладун, Г. Мазнічук, Н. Мелованова, А. Кізілова, Л. Гавріш, Т. Мерзіянова.

З 1988 року Первомайську ЦМБ очолює Любов Іванівна Забірко – висококваліфікований спеціаліст, працездатний і

вимогливий керівник.

Свою трудову діяльність вона починала з посади бібліотекаря міської бібліотеки для дітей. Та пройшов час, і Любов Іванівну за її професійні якості, вміння контактувати з людьми, небайдужість до проблем закладів культури призначили заступником директора ЦБС, а згодом її директором.

Л. Забірко об'єднала довкола себе чудовий колектив однопільців. У відділі обслуговування вже понад двадцять п'ять років працюють бібліотекарі Л. Зінченко і Т. Покляцька. Щоденне кваліфіковане обслуговування та їхня чуйність завжди стають у пригоді нашим користувачам. Не поступаються у роботі досвідченим фахівцям і молоді бібліотекарі Т. Рокоман та А. Сухова. Творчо, з натхненням, відповідальністю, скрупульозністю підходять до виконання своїх професійних обов'язків редактор відділу комплектування і обробки літератури І. Журавльова, художник-оформлювач В. Осипенко, технічні робітники Л. Дорошенко та Б. Гончар.

ВІТАЄМО!

В. Гереліс

Спільна продуктивна праця колективу бібліотеки дозволила їй стати одним із авторитетніших культурно-освітніх закладів міста. Сьогодні кількість користувачів бібліотеки складає понад 3 тис. осіб, яким щорічно видається більше 52 тис. документів. Бібліотечний фонд ЦМБ налічує 36 тис. прим.

Прагнучи задовольнити духовні, культурні та освітні потреби жителів міста, бібліотека спрямовує свою діяльність на розширення репертуару інформаційних та сервісних послуг, поліпшення обслуговування своїх користувачів, зміцнення ділових та творчих взаємозв'язків з місцевою владою, громадськими, навчальними і культурними закладами, заохочення інноваційної творчості бібліотечних фахівців.

У бібліотеці регулярно відбуваються масові заходи (літературні вечори, презентації книг, свята мови, поетичні вітальні тощо), які готуються спільно з міським центром

соціальних служб для молоді, літературним об'єднанням ім. Б. Горбатова, клубом "Ветеран", краєзнавчим музеєм тощо.

Ми любимо своє місто, шануємо своїх читачів, підтримуємо імідж своєї бібліотеки, але цього замало, якщо немає цільового виділення коштів на періодичку, оновлення фонду документів, придбання комп'ютерної техніки. Проте ми не втрачаємо надію і сподіваємося на розуміння наших проблем та їхнє скоріше подолання з боку держави, керівників органів місцевого самоврядування, всіх тих, кому не байдужі книга, знання, культура, духовність.

50-річчя Первомайської ЦМБ для її працівників – це одночасно святкова дата і поштовх для подальшого удосконалення діяльності бібліотеки як осередку культури, інформаційного і дозвіллевого центру міста.

ПОКЛИКАННЯ – БІБЛІОТЕКА

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ

30

вересня – Всеукраїнський день бібліотек. У цей день професійного свята наше суспільство вшановує подвижників бібліотечної справи, людей, які присвятили своє життя служінню народу, книзі, знанням.

Саме до таких постатей належить **Надія Іванівна**

Коротун – заслужений працівник культури України, генеральний директор Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олесь Гончара, яка у вересні цього року святкує свій ювілей.

Коли Надія Іванівна у 1998 році очолила цю книгозбірню, вона мала вже значний досвід бібліотечної роботи і пройшла нелегку школу керівника. У цей період важкого економічного стану держави перед Надією Іванівною постало питання – як зорієнтуватися в сучасних умовах, підтримати високий імідж бібліотеки? Допомогли їй розбудувати книгозбірню неабиякі організаторські здібності, енергія й наполегливість, гострий розум, застосування у роботі сучасних методів керівництва, диктованих часом та потребами суспільства.

Сьогодні для бібліотек України залишаються головними проблеми підвищення статусу професії, комплектування і збереження фондів, зміцнення бібліотечної мережі, впровадження нових інформаційних технологій. Але особливо важливо, як вважає Надія Іванівна, те, що бібліотека повинна відповідати запитам місцевої спільноти. Інтенсивний розвиток інформатизації суспільства визначив нові пріоритети в діяльності бібліотек. Це – інтеграція електронних інформаційних ресурсів та забезпечення їхнього багатостороннього використання, надання безперешкодного доступу до них всім категоріям населення. Над цим нині і працює генеральний директор головної книгозбірні Херсонщини спільно з колективом.

Надія Іванівна прагне зробити свою бібліотеку такою, аби своєю її вважав кожен відвідувач, щоб вона стала рідною домівкою для сотень херсонців.

Життя Надії Іванівни, наче яскравий калейдоскоп, – труднощі та успіхи, сумніви і перемоги. Особливо успіш-

ним для неї був 2004 рік. 22-27 серпня у складі української делегації Н. Коротун брала участь у роботі 70-ї Генеральної конференції Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і установ (ІФЛА), що відбулася у столиці Аргентини Буенос-Айресі, та у супроводжуючих заходах у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Цей професійний форум – прекрасна можливість познайомитися з досвідом

колег із різних куточків земної кулі. Надія Іванівна приділяє значну увагу розвитку міжнародного партнерства. Великою мірою завдяки її зусиллям реалізуються міжнародні проекти "Вікно в Америку", "Інтернет для публічних бібліотек", "Створення регіональних інформаційних порталів на базі публічних бібліотек". На тих же засадах планується відкриття інформаційного центру для людей з вадами зору.

Головна подія в житті Надії Іванівни – це нагородження орденом княгині Ольги III ступеня.

Н. Коротун – керівник нової формції, діяльність якого відповідає сучасним потребам суспільства та якісному розв'язанню його проблем. То-

му не випадково вона була номінанткою міського конкурсу "Жінка року" у номінації "Пані керівник". Звичайно ж без дружнього, професійного, злагодженого колективу фахівців-однодумців, яких згуртувала керівник навколо себе, таких успіхів у роботі бібліотека не мала б.

Сьогодні Надія Іванівна повна творчих задумів, у пошуку нових ідей. Оптиміст за характером, вона ніколи не жаліється на життя, наполегливо стукає в двері тих, хто може допомогти бібліотеці.

Тож побажаємо їй натхнення, здоров'я, успіхів у праці на благо нашої України.

Колектив Херсонської ОУНБ

*Редколегія журналу «Бібліотечна планета»
бажає шановній Надії Іванівні
подальшого творчого розвитку,
доброту і здійснення всіх планів і надій!*

НАШІ АВТОРИ

Александрова О., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Бейліс Л., завідувач відділу Національної парламентської бібліотеки України

Богза Н., директор Миколаївської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова, заслужений працівник культури України

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України

Галамага Т., аспірантка Харківської державної академії культури, завідувачка бібліотеки середньої школи № 7 м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області

Гереліс В., методист Первомайської центральної міської бібліотеки Луганської області

Голуб І., завідувачка відділу Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки

Заморіна Т., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Канівець Н., вчений секретар Централізованої бібліотечної системи для дітей м. Севастополя

Кириченко Г., заступник генерального директора Національної парламентської бібліотеки України

Кусая Н., провідний методист Щорської централізованої бібліотечної системи Чернігівської області

Кушнарєнко Н., доктор педагогічних наук, проректор Харківської державної академії культури, професор,

Литвиненко Л., головний бібліотекар бібліотеки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя

Лой В., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Онищенко О., академік НАН України, доктор філософських наук, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАН України, професор

Радченко І., завідувач відділу Сторожинецької централізованої бібліотечної системи Чернівецької області

Слободяник М., доктор історичних наук, завідувач кафедри Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, професор

Сорухан В., директор Софіївської централізованої бібліотечної системи Дніпропетровської області

Тимошенко І., кандидат історичних наук, доцент Київського національного університету культури і мистецтв

Федкевич Н., директор Каланчацької Централізованої бібліотечної системи Херсонської області

Цуріна І., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Ярошук В., кандидат історичних наук, директор Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки